

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Bakalářská práce

FENOMÉN MUŽSKÉ SKUPINY V PROGRAMU
TERAPEUTICKÉ KOMUNITY

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Elichová, Ph.D.

Autor práce: Daniel Karásek

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Forma studia: kombinovaná

Ročník: IV.

2014

Bakalářská práce v nezkrácené podobě

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné databázi STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

8. března 2014

Daniel Karásek

Děkuji vedoucí práce Mgr. Markétě Elichové, Ph.D. za cenné rady, věnovaný čas, trpělivost, připomínky, metodické a empatické vedení práce. Děkuji své ženě a dětem, kolegům a přátelům za podporu.

Obsah

Úvod	6
1 Současný stav mužství	9
1.1 Muži v krizi	9
1.2 Muži a otcové	13
1.3 Muži a ženy	18
1.4 Mužská iniciace a přechodové rituály	21
1.4.1 Pseudoiniciace	22
1.5 Mužská emancipace	23
2 Gender problematika	24
2.1 Genderová otázka v oblasti duševních poruch a užívání drog	25
2.2 Gender problematika v terapeutické komunitě pro drogově závislé	26
2.2.1 Postoj a požadavky k nevstřícnému genderovému prostředí v terapeutické komunitě dle UNODC	26
2.2.2 Relevantní polemika k vyhraněnému přístupu k genderové odlišnosti	27
3 Mužské skupiny	28
3.1 Mužská skupina jako svépomocná reakce na stereotypy a nejistotu	28
3.2 Mužské skupiny v České republice	30
3.2.1 Empirické poznatky Ligy otevřených mužů	30
3.2.2 Další mužské skupiny v ČR	31
3.3 Mužské skupiny v praxi terapeutických komunit pro drogově závislé	32
3.3.1 Mužská skupina v programu terapeutické komunity Podcestný Mlýn	32
3.3.1.1 Dodatky k mužské skupině v terapeutické komunitě Podcestný Mlýn.	34
3.3.1.2 Gender day v terapeutické komunitě Podcestný Mlýn	35
4 Výzkumné šetření	35
4.1 Cíl výzkumného šetření	35
4.2 Výzkumné otázky	35
4.3 Metodika	36
4.3.1 Technika sběru dat	36
4.3.2 Výzkumný soubor	37
4.4 Výsledky	37
4.4.1 Zařazení v programu	37

4.4.2	Nezařazení v programu	38
4.4.3	Četnost	38
4.4.4	Vedení mužské skupiny	38
4.4.5	Důvody vzniku mužské skupiny v terapeutických komunitách	39
4.4.6	Důvody stálé existence mužské skupiny v terapeutických komunitách ...	40
4.4.7	Další výsledky.....	40
5	Diskuse.....	41
	Závěr	51
	Seznam použitých zdrojů	53
	Seznam příloh.....	59
	Přílohy	60
	Abstrakt	67
	Abstract.....	68

Úvod

Ve své bakalářské práci jsem se rozhodl věnovat mužům, respektive mužské skupině v programu terapeutických komunit, které jsou sdruženy v sekci terapeutických komunit Asociace nestátních organizací poskytujících adiktologické a sociální služby pro osoby ohrožené závislostním chováním.¹ Rozhodl jsem se tak na základě svých úvah vzešlých ze zkušeností při mém působení v terapeutické komunitě pro drogově závislé Podcestný Mlýn, kde pracuji devátým rokem jako terapeut a třetím rokem jako metodik programu. Terapeutická komunita Podcestný Mlýn, pobytové zařízení Společnosti Podané ruce, o.p.s., je registrovanou službou sociální péče² a *usiluje o resocializaci osob závislých na nealkoholových drogách motivovaných k abstinenci formou specifického terapeutického programu založeného zejména na režimové terapii, poradenství, skupinové práci a výchovné činnosti.*³

Vše začalo v době, kdy jsme v terapeutické komunitě Podcestný Mlýn, zařadili mužskou skupinu do programu. Praxe mužské skupiny, kterou terapeuticky vedu od počátku dodnes, mě inspirovala k hlubšímu zkoumání a studiu tohoto fenoménu a dovedla mě také k napsání této bakalářské práce.

Uvědomoval jsem si, že tato část programu není tak dobře zmapována jako ostatní, přestože jsem viděl, že prostředí mužské skupiny je velmi dynamické, specifické a z mého pohledu prospěšné. Čím déle běžel čas, kladl jsem si otázky, měl jsem pochyby a hledal jsem smysl. Vnímал jsem těžkou uchopitelnost v rámci doposud známých genderových teorií, zaměřujících se na ženy a objevoval nové roviny ve vnímání mužství, jak u sebe tak u klientů, tak i v celé společnosti. Chyběl mi text, o který bych se mohl ve své terapeutické práci opřít. Mužské skupině nebyl věnován čas ani na supervizích či týmových konferencích. Přitom genderový přístup, který se zaměřuje pouze na ženy, může vést k udržování ženských mýtů a stigmatizaci. Také proto jsem se rozhodl, že vytvořím text, ve kterém teoreticky popíši, v jaké realitě dnešní muži žijí, jak se vyvíjí genderový přístup v terapeutických komunitách a jaké

¹ A.N.O. Asociace nestátních organizací poskytujících adiktologické a sociální služby pro osoby ohrožené závislostním chováním. Sekce terapeutických komunit: Organizační řád. [online] [cit. 2014-02-08]. Dostupné na WWW: <http://www.asociace.org/sekce-terapeuticky-komunit-clenske-organizace.html>

² Ministerstvo práce a sociálních věcí. Integrovaný portál Ministerstva práce a sociálních věcí: Registr poskytovatelů sociálních služeb. [online]. [cit. 2014-02-08]. Dostupné na WWW: http://iregistr.mpsv.cz/socreg/detail_sluzby.do?736c=4a4247f3bb50302a&SUBSESSION_ID=1393192823531_4

³ TERAPEUTICKÁ KOMUNITA PODCESTNÝ MLÝN. *Operační manuál-standardy kvality*, s. 2.

jsou dostupné teoretické i praktické poznatky praxe mužských skupin, včetně mé zkušenosti praktikované v terapeutické komunitě Podcestný Mlýn.

Mé uvažování o mužské skupině, které je ovlivněné gestalt přístupem a účastí na semináři věnovaném mužům, kteří se odváží vyhledat psychoterapeutickou pomoc, mě dovedlo ke zjištění, že nejen s drogově závislými muži v terapeutické komunitě, ale i s muži v celé západní společnosti se něco děje a že tato otázka je aktuálně diskutována.

Zaměřuji se tedy více na porozumění mužům z holistického pohledu. Ptám se v jakém prostředí, v jakém poli se klienti pohybují. Závislost a užívání drog vnímám, jak ve skutečné praxi, tak i v této bakalářské práci, spíše jako důsledky a symptomy daleko širších a obecnějších problémů ve vývoji a vztazích dané osoby. Tento přístup je v dnešních terapeutických komunitách již běžný.⁴ Projevuje se i v teoretických východiscích mé bakalářské práce, především v první kapitole, kde se věnuji současnému stavu mužů. Tato kapitola by měla přinést poznatky o tom, kde se bere frustrace mužů, věnuje se možným aktuálním problémům, jejich kořenům i důsledkům, přináší fakta, některá mužská témata, zdůrazňuje vývojové úkoly a kriticky pohlíží na nejistotu dnešního muže z hlediska vývoje a vztahů. Ve druhé kapitole se věnuji obvyklým genderovým pojmům a přináším fakta o vývoji pohledu na genderovou problematiku v prostředí terapeutické komunity pro drogově závislé. Ve třetí kapitole se již věnuji mužským skupinám. Přináším informace o vzniku a pojetí mužských skupin v zahraničním i domácím prostředí. Popisují základní poznatky z adiktologické literatury o mužských skupinách v terapeutických komunitách a přináším i zkušenost z praxe mužské skupiny v terapeutické komunitě Podcestný Mlýn.

Cílem bakalářské práce je popsat fenomén mužské skupiny v programu terapeutické komunity.

Cílem výzkumného šetření je zmapovat výskyt mužských skupin v terapeutických komunitách sdružených v sekci terapeutických komunit Asociace nestátních organizací a získat základní informace o pojetí těchto mužských skupin.

Pro exploratorní výzkumné šetření jsem se rozhodl na základě dlouhodobých úvah o tom, co je vlastně důležité a jak začít. Pokud jsem se totiž ponořil do tématu mužské skupiny, vždy mě napadlo nějaké téma, kterému je možné se věnovat samostatně. Například absenci otce, problematice užívání drog jako důsledku pseudoiniciace anebo pouze praxi mužské skupiny na Podcestném Mlýně. Nakonec

⁴ Srov. KALINA, K. *Psychoterapeutické systémy a jejich uplatnění v adiktologii*, s. 463.

jsem rozhodl, že se budu tématu věnovat v teoretických východiscích souhrnně, jelikož se domnívám, že témata se navzájem propojují a mužská skupina je jev, který je ovlivňován více aspekty, a že výzkumné šetření zaměřím na oblast, kde moje zkoumání vzniklo a to je na terapeutické komunity a eventuelní zařazení mužských skupin do jejich programů.

Chtěl bych vytvořit bakalářskou práci, která by mohla být základním kamenem v sérii dalších, možná hlubších a erudovanějších prací. Přál bych si, aby text byl inspirací, aby přinesl základní fakta o mužské skupině v terapeutických komunitách a byl něčím, o co bych se mohl opřít nejen já.

V této bakalářské práci tedy využiji odbornou literaturu, elektronické zdroje, interní dokumenty z praxe a vlastní výzkum ke shromáždění informací, které by mohly sloužit jako základ k dalšímu hlubšímu studiu i k praktickému využití.

1 Současný stav mužství

Následující vybrané kapitoly jsou věnovány aktuálním pohledům na mužství, mužské otázky a mužské problémy. Autoři, kteří se i ve svém akademickém působení mužstvím zabývají, jako jsou spisovatel a básník Robert Bly, australský psycholog a rodinný terapeut Steve Biddulph, františkánský kazatel a teolog Richard Rohr, poradce a přednášející John Eldredge a transpersonální psycholog Bret Stephenson, přináší materiál k uvědomění, že s muži není v současnosti něco v pořádku. Mezi prvními přichází s touto myšlenkou koncem 80. let minulého století Bly, který jasně říká, že dnešní frustrace mužů již dosáhla hloubky, kterou nelze přehlížet.⁵ Biddulph otevřeně popisuje tento stav jako krizi maskulinity, která se projevuje sociálně patologickými jevy, ovlivňující celý svět.⁶ Přináší základní premisu, že *jádrem současných problémů lidstva jsou zničení a nešťastní muži.*⁷

1.1 Muži v krizi

Pro muže je těžké přiznat si, že se svět kolem nich a jejich role nenávratně změnil. Je však velmi pravděpodobné, že tuto změnu alespoň cítí a nechtějí o ní mluvit. Fakta jsou však neúprosná. Biddulph uvádí následující:

- *Muži žijí v průměru o 6 let méně než ženy. V každé věkové kategorii- „od kolébky do hrobu“- je jejich úmrtnost vyšší;*
- *Muži často ztroskotají v oblasti intimních vztahů. (2 ukazatele: zaniká 40 % manželství a 4 z 5 rozvodů iniciují ženy);*
- *Přes 90 % násilných skutků je vykonáno muži a 70 % obětí jsou muži;*
- *90 % školáků, u nichž se objeví výchovné problémy, jsou chlapci a přes 85 % dětí se studijními problémy jsou také chlapci;*
- *Mladí muži (od 15 do 25 let) mají třikrát větší úmrtnost než ženy stejného věku a všem těmto úmrtím by přitom bylo možné zabránit – nejčastější příčinou jsou nehody motorových vozidel;*
- *Muži tvoří 80 % bezdomovců;*
- *Mezi vězni je 90 % mužů;*

⁵ Srov. BLY, R. *Železný Jan*, s. 9.

⁶ Srov. BIDDULPH, S. *Kniha o mužství*, s. 9.

⁷ Tamtéž, s. 9.

- *Hlavní příčinou smrti mužů od 15 do 44 let je sebevražda;*
- *Duševní zdraví, tělesné zdraví a úmrtnost: muži „vítězí“ ve všech kategoriích“.*⁸

Život dnešního muže je ve většině případů složen ze zajišťování peněz, spěchu, odcizených dětí, skomírajících manželství a neustálého předstírání, že je vše v pořádku i přes to, že uvnitř se nachází vztek, sklíčenost, stísněnost, pocity viny, znechucenost či zoufalství.⁹ Muži v této době mají deprese, jsou násilničtí, rozvádí se, trpí závislostmi, jsou destruktivní jak k sobě, tak ke svému okolí i životnímu prostředí. Toto se děje i s vědomím, že mladí muži ve většině případů touží po energickém žití, plném dobrodružství, svobody a vášně.¹⁰

Statistické údaje mohou potvrdit předchozí tvrzení i v českém prostředí.

- *V roce 2012 bylo v souvislosti s užíváním ilegálních drog (základní dg.F11-F19, bez dg. F17) nahlášeno v psychiatrických zařízeních v České republice celkem 5872 hospitalizací, o více než 7 % více než v roce 2011 (o 385 hospitalizací). Z celkového počtu hospitalizací pro tyto základní diagnózy tvořili dvě třetiny muži;*¹¹
- *V čele neúplných rodin stojí v převážné většině ženy;*
- *Muži mají v podstatě v každém věku vyšší úmrtnost než ženy, nejvýraznější je to ve věku 15-29 let;*
- *Mezi učiteli převládají většinou ženy, výjimkou jsou střední odborná učiliště a vysoké školy;*
- *Mezi pachatelé trestných činů převládají u všech početněji zastoupených činů muži;*¹²
- *V roce 2011 proběhlo v České republice 28 113 rozvodů, z toho 12 640 po 15 letech manželství;*¹³
- *Mezi sebevrahy výrazně převládají muži.*¹⁴ *V posledním pětiletém období byl, jako většinou za posledních 40 let, pokles počtu sebevražd žen výraznější než*

⁸ BIDDULPH, S. *Kniha o mužství*, s. 17.

⁹ Srov. Tamtéž, s. 8.

¹⁰ Srov. ELDRIDGE, J. *Srdce muže*, s. 6.

¹¹ NECHANSKÁ, B. *Péče o pacienty užívající psychoaktivní látky (alkohol a jiné drogy) hospitalizované v psychiatrických lůžkových zařízeních ČR v roce 2012*. [online]. [cit. 2014-03-03]. Dostupné na WWW: <http://www.uzis.cz/rychleinformace/pece-pacienty-uzivajici-psychoaktivni-latky-alkohol-jine-drogy-hospitalizovane-psychiatrickych-luzko>

¹² Český statistický úřad. Gender: Genderové statistiky - úvod. [online]. [cit. 2013-11-04]. Dostupné na WWW: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/gender_uvod

¹³ Srov. Český statistický úřad. Zaostřeno na muže a ženy 2012: [online]. [cit. 2013-11-04]. Dostupné na WWW: http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/1413-12-r_2012-10

u mužů, takže se stále zvětšuje podíl mužů na zemřelých sebevraždou celkem.¹⁵ Průměrně 5 sebevražd mužů připadne na 1 sebevraždu ženy (viz tabulka 1).

Tabulka 1. Sebevraždy podle pohlaví. Zdroj: Český statistický úřad¹⁶

Rok	Počet		Podíl na celku v %		Počet sebevražd mužů na 1 sebevraždu ženy
	Muži	Ženy	Muži	Ženy	
2006	1142	258	81,6	18,4	4,4
2007	1147	228	83,4	16,6	5,0
2008	1123	256	81,4	18,6	4,4
2009	1230	234	84,0	16,0	5,3
2010	1245	257	82,9	17,1	4,8

V mužích narůstá zklamání již od dob průmyslové revoluce.¹⁷ Jen za uplynulé století jsme zažili dvě světové války, hospodářské krize, studenou válku, emigrace, fašismus, komunismus atd. Rány utrpěla každá rodina, každý jednotlivec. Mezigenerační ztráty se právě s muži táhnou dodnes. Muži byli vojáky, horníky, dělníky, malými součástkami v soukolí, nedokázali a nedokážou vychovávat své děti, milovat ženy a především dávat pozitivní příklad dalším generacím.¹⁸ Jestliže chybí otcovská autorita, či muž nedokáže být vzorem, tak dle Vágnerové tento fakt vede ke zvýšení rizik rozvoje poruch chování u dětí.¹⁹ Zranění jsou tak hluboce zakořeněna, že spojení nezbytné pro utváření a předání mužství jsou narušena. Na jednu stranu celé lidstvo zvládlo nemožné a 20. století přežilo, na stranu druhou je cena za toto vysoká a tou je fakt, že muži přestali komunikovat se svými srdci.²⁰ Přestali se ptát na základní otázky, které jsou zakotveny v srdci každého muže. *Kdo jsem? Z čeho jsem? K čemu jsem určen.*²¹ Eldredge zdůrazňuje, že odpovědi na své nejhlubší otázky, muž může hledat, tak jako Mojžíš, *pouze v poušti, nikoli doma u televize nebo v ledničce.*²²

¹⁴ Český statistický úřad. *Gender: Genderové statistiky - úvod*. [online]. [cit. 2013-11-04]. Dostupné na WWW: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/gender_uvod

¹⁵ Český statistický úřad. *Sebevraždy podle pohlaví*. [online]. [cit. 2014-02-10]. Dostupné na WWW: [http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/ED00352328/\\$File/401211k4.pdf](http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/ED00352328/$File/401211k4.pdf)

¹⁶ Srov. Tamtéž

¹⁷ Srov. BLY, R. *Železný Jan*, s. 9.

¹⁸ Srov. BIDDULPH, S. *Kniha o mužství*, s. 10.

¹⁹ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 276.

²⁰ Srov. BIDDULPH, S. *Kniha o mužství*, s. 10.

²¹ Srov. ELDREDGE, J. *Srdce muže*, s. 11.

²² Srov. Tamtéž, s. 12.

Biddulph tvrdí, že ženy se s ranami, které utrpěly mezigenerační vztahy, vyrovnaly jednoznačně lépe, jelikož jsou schopny se navzájem podporovat a *jsou hlouběji zakotveny ve svém lidství*.²³ Jung potvrzuje tato slova tím, že obecně vidí vnější zaměření u muže na logiku a věčnost, u ženy pak cit. Tvrdí, že v duši se tento způsob převrací. Muž směrem dovnitř dle něj cítí, žena však směrem dovnitř uvažuje. A to je důvodem toho, že žena je stále schopna ještě uvažovat a doufat, tam kde muž již propadá zoufalství.²⁴

Životy žen se v euroamerickém prostoru změnilly. Ženy pracují, jsou nezávislé a také se začaly významně podílet na rodinném rozpočtu. Participace žen ve veřejné sféře placené práce je vysoká. V současnosti pracuje v zemích Evropské unie 56 % žen ve věku mezi 15 a 64 lety vedle 71 % mužů. Na pracovním trhu v USA participuje 60 % žen starších 18 let, oproti 70 % mužů.²⁵

Ženy dospěly ke svému sebevymezení nejen na trhu práce, ale také v sociálních rolích. Od sedmdesátých do devadesátých let šlo v oblasti psychologie, sociální práce, zdravotnictví i vzdělávání o pomoc ženám.²⁶ Těm se za posledních 40 let podařilo zrušit tisíciletý útisk, nedosáhly změny však úplně, čekají totiž na muže, až se osvobodí, tak jako ony.²⁷

Biddulph také předpokládá, že ženy cítí zmatení svých manželů a partnerů, chtějí osvobozené muže. Dále zdůrazňuje, že nejenom ženy, ale celý svět na muže čeká, protože jestli má být celý svět svobodný, potřebuje k tomu stejně spontánní ženy jako aktivní a sebevědomé muže.²⁸

Hovoříme-li o krizi, je důležité si uvědomit, co krize znamená. *Latinské „crisis“ může znamenat svár, rozdělení, rozsudek, nejvyšší bod, ale také rozhodování se či bod obratu*.²⁹ I tak se dá pohlédnout na situaci, kterou zažívají muži dnes. Může to být bod zvratu, čas rozhodnutí a osvobození, *čas, kdy si muži opět začnou zpívat, brát své ženy něžně za ruku a děti je budou mít zas rády*,³⁰ čas, kdy se muži nebudou cítit zoufalí

²³ BIDDULPH, S. *Kniha o mužství*, s. 10.

²⁴ Srov. JUNG, C. G. *Člověk a duše*, s. 92.

²⁵ HENDLOVÁ, T. Dynamika domácích prací z globálního hlediska. In *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. [online]. [cit. 2013-11-04]. Dostupné na WWW: http://www.genderonline.cz/uploads/ad1b30b411994a9657a37095e3c2d56b830f3fde_dynamika-domacich-praci.pdf, s. 6.

²⁶ Srov. BIDDULPH, S. *Kniha o mužství*, s. 16.

²⁷ Srov. Tamtéž, s. 11.

²⁸ Srov. Tamtéž, s. 11.

²⁹ KASTOVÁ, V. *Krize a tvořivý přístup k ní*, s. 17.

³⁰ BIDDULPH, S. *Kniha o mužství*, s. 12.

a získají svá srdce zpět,³¹ čas, kdy se muži stanou opět *divými, zkoumajícími svá zranění a nikoli barbary, kteří zranění vytváří*³² a čas, kdy muži budou *schopni předávat moudrost a vytvářet novou tradici iniciace*.³³

Otázkou zůstává, jestli jsou muži schopni a ochotni realizovat tyto požadavky již v dnešní době a zda-li mužské skupiny jsou toho důkazem. Co však také vyplývá z předchozího textu, je skutečnost, že mladým mužům chybí otcovské vedení i jiní zkušenější muži, kteří by jim pomohli dozrát v muže.³⁴

1.2 Muži a otcové

*Rodina je nejdůležitějším činitelem socializace.*³⁵ V tomto procesu jde podle Vygotského o vývoj vyšších psychických funkcí, tedy vývojově vyšších forem myšlení a regulace jednání. Socializace v tomto smyslu je vývojem ovládnutí jednání a schopnosti řešit lidské úkoly osobitě.³⁶ Socializace je tedy procesem sociálního učení v kontaktu se sociálním okolím na základě sociálních zkušeností, jehož produktem je osobnost jedince, který účinně uspěje ve společnosti a je schopen se vyrovnávat s požadavky, které na něj okolí a daná společnost klade.³⁷

Sociální vliv v procesu socializace se uskutečňuje na základě sociální závislosti, kde typickým příkladem je vztah dítěte k rodiči, jehož jádrem je potřeba jistoty, která je provázána odměnami na základě lásky.³⁸ Sociální odměny a tresty jsou také klíčové v kontextu kulturního vývoje dítěte, v kontextu jak sociálním, tak psychologickém, v kontextu interpsychickém a intrapsychickém, v kontextu interiorizace a exteriorizace, kde dítě nejprve zvnitřňuje instrukce od dospělých a pak ve své činnosti ty samé instrukce používá ve formě vnitřní řeči.³⁹

Předmětem identifikace u dítěte jsou jeho rodiče. Identifikací rozumíme srovnávání se se vzorem, přijetí vzoru, nejde tu o vnější nápodobu, imitaci, ale přijetím objektu do vlastního já. Toto přijetí nazýváme též introjekcí. Dítě se chová tak, jak by

³¹ ELDREDGE, J. *Srdce muže*, s. 6.

³² BLY, R. *Železný Jan*, s. 10.

³³ ROHR, R., MARTOS, J. *Stát se moudrým mužem*, s. 12.

³⁴ Srov. BIDDULPH, S. *Kniha o mužství*, s. 18.

³⁵ NAKONEČNÝ, M. *Základy psychologie*, s. 220.

³⁶ Srov. Tamtéž, s. 220.

³⁷ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*, s. 58.

³⁸ Srov. Tamtéž, s. 60-61.

³⁹ Srov. Tamtéž, s. 62.

se podle něj otec choval v téže situaci, jako je nyní ono.⁴⁰ Existuje přirozený cyklus vývoje chlapců od počáteční blízkosti s otcem přes napjatější vztah v dospívání a nalezení vlastní nezávislosti až po návrat a obnovení velmi blízkého vztahu v dospělosti.⁴¹

Postfreudián Erikson chápe vývoj osobnosti jako proces probíhající osmi epigenetickými stadii od narození po stáří, kde jeden prvek vzniká na podkladě jiného v čase.⁴² Jeho pohled na vývojové krize podává s optimistickými perspektivami a je, na rozdíl od Freuda, soustředěn na normální vývoj dětí, kde si jedinec v daném stadiu vývoje řeší určitý psychosociální konflikt a pokud se mu to podaří, může zdárně vstoupit do stadia dalšího.⁴³ Pokud se konflikt podaří kompetentně vyřešit, získává jedincovo ego novou sílu, kterou Erikson nazývá ctností.⁴⁴ Tyto stadia uvádím pro přehlednost, jelikož ve své práci se pohybuji v různých obdobích, stadiích života muže. Je také důležité si uvědomit, že otec se pravděpodobně nachází v jiném stadiu než syn a jejich vztah může ovlivňovat i to, jakým způsobem, konflikt v daném stadiu zvládají či nezvládají, individuálně řešit.

Osm životních stadií a ctností dle Eriksona:

1. Důvěra proti základní nedůvěře. Ctností je naděje.(asi do 1 roku)
2. Autonomie proti zahanbení a pochybnosti. Ctností je vůle.(asi do 3 let věku)
3. Iniciativa proti vině. Ctností je účelnost.(předškolní věk)
4. Snaživost proti méněcennosti. Ctností je kompetence.(mladší školák)
5. Identita proti zmatení rolí. Ctností je věrnost.(dospívání)
6. Intimita proti izolaci. Ctností je láska.(mladá dospělost)
7. Generativita proti stagnaci. Ctností je pečování.(dospělost)
8. Integrita ego proti pocitu zoufalství. Ctností je moudrost.⁴⁵(stárnutí a stáří)⁴⁶

Fromm míní, že otec v prvních letech života nemá takový význam jako matka, která představuje pro dítě přirozený domov. Otec představuje svět myšlení, zákona a pořádku, kázně, cestování a dobrodružství.⁴⁷ Otcovu lásku označuje jako podmíněnou. Otec miluje syna, jelikož plní jeho očekávání, protože je stejný jako otec. Otcova láska

⁴⁰ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*, s. 65.

⁴¹ BIDDULPH, S. *Kniha o mužství*, s. 52.

⁴² Srov. DRAPELA, V. J. *Přehled teorií osobnosti*, s. 68.

⁴³ Srov. ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*, s. 28.

⁴⁴ Srov. DRAPELA, V. J. *Přehled teorií osobnosti*, s. 69.

⁴⁵ Srov. Tamtéž, s. 69-70.

⁴⁶ Srov. ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*, s. 28.

⁴⁷ Srov. FROMM, E. *Umění milovat*, s. 46.

by měla poskytovat vědomí vlastních schopností, měla by být směřována principy a nadějemi a měla by být spíše shovívavá než autoritářská a spíše trpělivá než hrozivá. Otec nakonec nechává, aby se dospívající stal svou vlastní autoritou a od otcovy autority se oddělil.⁴⁸

Vývojové problémy chlapců v průběhu dospívání jsou:

- *Hledání identity;*
- *Individuace a odchod z domova;*
- *Setkání s paradoxem a abstrakcí;*
- *Egocentrismus;*
- *Idealismus;*
- *Pocit hrdosti;*
- *Puberta;*
- *Sexualita;*
- *Vyhledávání mimořádných stavů vědomí.*⁴⁹

Jedním z faktorů, proč jsou muži dnes tak nešťastní a nespokojení je absence otcovského vedení. Po celá tisíciletí v různých kulturách se otcové synům věnovali, dávali chlapcům intenzivní výcvik⁵⁰ a učili je *trpělivosti, sebeovládání, věrnosti, humoru, fantazii a velkorysosti*.⁵¹ Průmyslová revoluce přerušila tento způsob výchovy. V době před 200 lety se celé rodiny přestěhovaly z vesnic do velkých měst, členové rodiny přestali dělat věci společně, začali žít každý svým vlastním životem. Ženy zůstaly v domácnostech, muži se ztratili v dolech a továrnách a děti, respektive chlapci, mladí muži, se začali ztrácet ve změněných rodinných vztazích.⁵² A tak započalo odcizení, absence mužských vzorů, ztráta identity. *Pouze 10 % mužů ze 100 prožívá blízký vztah se svým otcem.*⁵³ Důsledkem je stav, kdy dospívající chlapec experimentuje s různými identitami, má tendenci někam patřit, vyhledává různé klany, s nimiž je snazší se identifikovat.⁵⁴ Erikson se domnívá, že právě v tomto pátém stadiu životního cyklu, v žádném jiném, kdy člověk dospívá, *nejsou si tak těsně blízké příslib objevení*

⁴⁸ Srov. FROMM, E. *Umění milovat*, s. 47.

⁴⁹ STEPHENSON, B. *Co dělá z chlapců muže*, s. 24.

⁵⁰ Srov. BIDDULPH, S. *Kniha o mužství*, s. 18.

⁵¹ Tamtéž, s. 19.

⁵² Srov. Tamtéž, s. 20.

⁵³ Tamtéž, s. 52.

⁵⁴ Srov. STEPHENSON, B. *Co dělá z chlapců muže*, s. 25.

*sebe sama a hrozba ztráty sebe samého.*⁵⁵ Ztráta je způsobena dnešním stavem, kdy je společensky přijímáno, že otec vydělává peníze a matka se stará o rodinu. V Americe se běžně používá termín „otec na útěku“, který neznamena nic jiného než to, že otec sice bydlí na stejné adrese, ale nemá sílu ani čas na své potomky. Symptomatickým měřítkem společnosti je hodnocení, kolik nosí peněz, nikoli jestli je přítomen doma.⁵⁶ *Hodnota muže se v současné společnosti odvíjí od míry jeho pracovní produktivity.*⁵⁷ Tomu, že dospívající a dospělý muž nemá moc šanci, aby mu bylo pomoheno dozrát, „dopomáhá“ také skutečnost, že dnešní moderní společnost odebrává starým mužům právo na to sehrát v jejich hledání identity nějakou úlohu. Devastující generační separace je tedy dokonána. Dospívající chlapci se drží stranou, muž pracuje mimo domov a starší muž je buď v nuceném důchodu anebo opět stranou v domově důchodců. Realitou je, že *starší muži a dospívající chlapci jsou nejčastějšími pachateli sebevražd.*⁵⁸

V České republice nemají chlapci moc možností se identifikovat se starším mužem ani na půdě školství, jelikož u nás působí na prvním stupni základních škol jen 3 % učitelů mužů, nejméně v celé Evropě.⁵⁹

To, co mladý muž dle Biddulpha potřebuje od otce či jiných zkušených mužů k tomu aby dozrál, jsou tři základní „vitamíny“ a zároveň budoucí dovednosti:

- *Milovat – dát druhým najevo, že nám na nich záleží;*
- *Učit – pomoci druhým porozumět životu, který žijí;*
- *Být příkladem – ukazovat, jak se dobrý člověk cítí, jak myslí a jak jedná.*⁶⁰

Pokud se tyto potřeby mladému muži z různých důvodů nedostávají, může dojít k různým deprivacím, subdeprivacím a patologickým jevům, včetně závislosti na alkoholu či drogách. Není náhodou, že v sociální práci se objevují obdobné tři úrovně učení, jako důležité faktory při posuzování potřeb ohroženého dítěte. Obsah kategorií dle Matouška jsou:

- Vztahy;
- Modely a vzory;
- Poznatky, informace, znalosti.⁶¹

⁵⁵ DRAPELA, V. J. *Přehled teorií osobnosti*, s. 70.

⁵⁶ Srov. STEPHENSON, B. *Co dělá z chlapců muže*, s. 91-92.

⁵⁷ Tamtéž, s. 28.

⁵⁸ Srov. Tamtéž, s. 90.

⁵⁹ Srov. BÍLÁ, K. České školství patří ženám. In: *Liga otevřených mužů: Muži do škol*. [online]. [cit. 2014-03-03]. Dostupné na WWW: <http://ilom.cz/novinky/info-servis/ceske-skolstvi-patri-zenam-2/>

⁶⁰ Srov. BIDDULPH, S. *Knih o mužství*, s. 18.

Absence otce může být různá, způsobená smrtí, opuštěním rodiny nebo nevěnováním času. Zde je nám známa subdeprivační zkušenost, která vzniká v momentě, kdy dítě nemá dostatečné podněty pro svůj rozvoj, nemá vymezené hodnoty a normy chování, neorientuje se v pravidlech a také pokud necítí, že má pro daného rodiče význam.⁶² Absence otce v rodině vede k touze po otci, touha se přetváří ve hluboké zranění, deprivaci, vedoucí k chabému vnímání vlastního já, hranic, k chabému vnímání vlastního těla i vlastních pocitů. Muži toužící po uznání otcem, žijící bez pocitu jistoty, mohou dokazovat své mužství destruktivními způsoby a je těžké tyto způsoby opustit, jelikož tito muži od *nikoho uznání své mužnosti neslyšeli*.⁶³ Dokud se muž nedozví, že je muž, tak se to neustále bude snažit dokázat a zároveň se bude skrývat před vším, co by mohlo prozradit ten fakt, že mužem ještě není. *Mužnost se uděluje*. Chlapec nezjistí, že je muž mezi dívkami, ženami či jinými chlapci, ale od otce⁶⁴ či jiných mužských vzorů.

*V době dospívání, dívky více tíhnou k rodičům než chlapci.*⁶⁵ V této době, kdy hladina testosteronu prudce stoupne, vzniká ve vztahu mezi synem a otcem silné napětí a neshody. Dochází k rozkolu.

Biddulph glosuje dospívání výrokem, že *čtrnáctiletý je schopen pohádat se i s dopravní značkou*.⁶⁶ Na chlapce je v této době vyvíjen tlak na profesionální orientaci, také aby byl ekonomicky soběstačný, anebo je dospívající chlapec vnímán jako objekt nesplněných tužeb rodičů. Adolescent však potřebuje být úspěšný nezávisle na rodičích, zažívat pochvalu a i mít uspokojivý erotický vztah, aby získal subjektivně přijatelné sebevědomí.⁶⁷

Přirozené je ve vývoji opustit otce i matku. Odloučit se pro dospění a návrat, který je důležitý k vyléčení zranění vzniklém v rozkolu. Narušení tohoto vývoje vede ke vzniku neuróz.⁶⁸ Přijmout, milovat a ctít otce, nikoli zůstat vyhraněn, vede ke skutečné svobodě a dospělosti.⁶⁹

⁶¹ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 221.

⁶² Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 277.

⁶³ Srov. ROHR, R., MARTOS, J. *Stát se moudrým mužem*, s. 68-69.

⁶⁴ Srov. ELDREDGE, J. *Srdce muže*, s. 58.

⁶⁵ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*, s. 117.

⁶⁶ BIDDULPH, S. *Kniha o mužství*, s. 34.

⁶⁷ Srov. ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*, s. 117.

⁶⁸ Srov. FROMM, E. *Umění milovat*, s. 48.

⁶⁹ Srov. BIDDULPH, S. *Kniha o mužství*, s. 36.

1.3 Muži a ženy

Fromm uvádí potřeby, které má každá lidská bytost. Krom potřeby identity, které jsem se věnoval, také potřebu vztaženosti, zakořeněnosti, orientačního rámce a transcendence.⁷⁰

I přes to, že v období adolescence a rané dospělosti lidský jedinec může dospět do bodu, kdy je schopen rány osudu zvládat sám, tak se rozhoduje propojit svůj život s druhou osobou a jejím životem.⁷¹ Dle Šimíčkové-Čížkové potřeba sdružování se ve skupinách, která napomáhá k sebeoceňování adolescenta, se ve vývoji mění na potřebu navazování erotických vztahů s druhým pohlavím⁷² a vyústí založením vlastní rodiny a domova.⁷³

Pokud jsme schopni integrovat potřeby vztaženosti a integrity, jsme také schopni důvěrného vztahu s druhou osobou, aniž bychom svou identitu oslabovali.⁷⁴ Láska erotická, která je v protikladu k lásce mateřské a bratrské je svou povahou exkluzivní, nikoli univerzální. Je to touha po splynutí, spojení s druhým člověkem.⁷⁵ Na základě této touhy máme sňatek, děti, v milostném vztahu jsme odvážnější, život je zábavnější, jsme více věrni svým ideálům, dva se doplňují navzájem. V kontrastu k tomuto stojí 40% až 50% rozvodovost, která nemá v dějinách obdoby.⁷⁶ Biddulph tento fakt vyjadřuje pochybností a otázkou zároveň do jaké míry mají muži schopnost pečovat a pomáhat.⁷⁷

Tvrdí, že mladí muži často přistupují k ženám s potřebou brát, pohlíží na ženy dětsky, jako na matky, které se o ně mají starat. Zralý muž, dle Biddulpha se vztahuje k ženě s touhou dávat. Ideální stav je ten, když muž pokud zvládne samotu a nezávislost, až potom volí vztah s druhou osobou. Rozhodnout se pro to mít společně děti je situace, kdy muž a žena vstupují do takzvané bezvýhradné vzájemné potřebnosti.⁷⁸ Jung se také vyjadřuje k manželství a říká: „Zřídka nebo takřka nikdy se manželství nevyvine v individuální vztah hladce a bez krizí. Není uvědomování bez

⁷⁰ Srov. DRAPELA, V. J. *Přehled teorií osobnosti*, s. 66.

⁷¹ Srov. BIDDULPH, S. *Kniha o mužství*, s. 56.

⁷² Srov. ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*, s. 117.

⁷³ Srov. Tamtéž. s. 118.

⁷⁴ Srov. DRAPELA, V. J. *Přehled teorií osobnosti*, s. 67.

⁷⁵ Srov. FROMM, E. *Umění milovat*, s. 55.

⁷⁶ Srov. STEPHENSON, B. *Co dělá z chlapců muže*, s. 92.

⁷⁷ Srov. BIDDULPH, S. *Kniha o mužství*, s. 56.

⁷⁸ Srov. Tamtéž, s. 53-58.

bolesti.⁷⁹ I z těchto tvrzení vyplývá, že takový způsob vztahu je vhodný pro lidi odvážné a spolehlivé. Konflikt šestého stadia psychosociálního vývoje dle Eriksona, kde je ctností láska, spočívá právě v tom, že *intimita je zdravým spojením vlastní identity s identitou druhého beze strachu, že člověk ztratí sám sebe*.⁸⁰ Základem vztahu a lásky je touha dávat a pečovat, nikoli mučednictví. Nikdy by muži neměli zapomenout na své potřeby. Šťastný vztah nevznikne ani z přístupu všedarujícího ani sobeckého.⁸¹ Krom jídla a bydlení má člověk další potřeby, které, když dlouhodobě chybí, tak dochází u jakéhokoli jedince rodiny k poškození.⁸² Některé z těchto potřeb jsou:

- *Být milován;*
- *Být oceňován;*
- *Mít čas na sebe;*
- *Pěstovat přátelské vztahy;*
- *Mít fyzický pohyb;*
- *Být tvořivý;*
- *Dělat smysluplnou práci;*
- *Vést sexuální život;*
- *Pěstovat duchovní život.*

*Zralý člověk není ten, kdo opustil sobectví a požitkářství, aby se vzápětí stal dobrovolným mučedníkem. Je to spíše někdo, kdo stojí uprostřed: stará se o druhého, ale také o sebe.*⁸³

K tomu, aby se chlapec stal zralým mužem, je zásadním krokem odchod od matky.⁸⁴ Mateřská láska je nepodmíněná. Jsem milován proto, že jsem, není třeba si ji zasloužit.⁸⁵ Pro chlapce je matka středem světa přirozeně v prvních měsících a letech života. Kojí jej, hladí jej, pečuje o něj, chrání jej a dává mu něžná jména jako třeba „moje zlatíčko“.⁸⁶ Přijde chvíle, něco se změní a chlapec začíná usilovat o zájem otce, odmítá matčina oslovení a naslouchá otci a jeho jménům, které mu dává. Chlapec radši

⁷⁹ JUNG, C. G. *Člověk a duše*, s. 101.

⁸⁰ DRAPELA, V. J. *Přehled teorií osobnosti*, s. 70.

⁸¹ Srov. BIDDULPH, S. *Kniha o mužství*, s. 53-58.

⁸² Srov. Tamtéž, s. 59.

⁸³ Tamtéž, s. 58-59.

⁸⁴ Srov. STEPHENSON, B. *Co dělá z chlapců muže*, s. 93.

⁸⁵ Srov. FROMM, E. *Umění milovat*, s. 44.

⁸⁶ Srov. ELDREDGE, J. *Srdce muže*, s. 59.

slyší „dobře, tygře“, nežli „miláčku“. Maminku vyhledává čím dál více jen pro útěchu, kdežto k otci si chodí pro vyzkoušení síly, zakusit dobrodružství a především pro odpověď na otázku ohledně svého mužství. Jak již tu bylo řečeno v jiné kapitole. Matky ani jiné ženy nemohou udělit mužství. Tento životní moment je pro ženy, matky velmi složitý a ne vždy se vyrovnávají s tímto přechodem lehce.⁸⁷

Bly mluví o věku mezi 8-12 rokem života, kdy chlapec přechází pod otcovskou péčí a matky ho doprovázejí na tuto cestu. Otcův svět se do této doby zdá chlapci nebezpečný. Ženy se podílejí na chlapcovu zasvěcení staršími a otcem tak, že ho brání, ačkoli vědí, že zasvěcení chlapce je nezbytné a že ony to udělat nemohou. Odpoutání se od matky je tedy prvním krokem od chlapce k muži.⁸⁸

V sociální práci se setkáváme s termínem osamocení rodič. Muž je v čele jen v 10 % rodin s jedním rodičem. Nejčastějším případem je rozvedená žena, v mnohem méně četných případech může být ovdovělá.⁸⁹

V poslední době se také objevuje fenomén mimomanželské plodnosti. *Vysoká mimomanželská plodnost je v současnosti statisticky nejvýznamnější příčinou získání statusu matky samoživitelky. Je však potřeba brát v potaz, že zdaleka ne všechna mimomanželská plodnost je doprovázena rovněž osamělým mateřstvím, i přesto, že ženy mohou formálně tento status získat. Odhaduje se nicméně, že minimálně polovina dětí narozených mimo manželství se rodí ženě, která žije bez partnera. Tyto ženy jsou nejčastěji ve věku 25–29 let.*⁹⁰ Osamocené rodičovství, respektive mateřství přináší vážný společenský problém, který se v podobě psychické zátěže přenáší do další generace.⁹¹

*V moderní společnosti jsme uvěřili, že matky jsou schopny chodit do práce i vychovávat děti a otcové k tomu nejsou nijak potřeba.*⁹² Svobodné matky nemohou dělat všechno, matky nemohou z chlapce udělat muže. Matky představují bezpečí,

⁸⁷ Srov. ELDREDGE, J. *Srdce muže*, s. 59.

⁸⁸ Srov. BLY, R. *Železný Jan*, s. 97.

⁸⁹ Srov. MATOUŠEK, O. *Sociální práce v praxi*, s. 44

⁹⁰ HASMANOVÁ-MARHÁNKOVÁ, J. Matky samoživitelky a jejich situace v České republice, s. 3. [online]. [cit. 2013-11-06]. Dostupné na WWW:

http://www.genderstudies.cz/download/samozivitelky_sendwichova.pdf

⁹¹ Srov. MATOUŠEK, O. *Sociální práce v praxi*, s. 44.

⁹² STEPHENSON, B. *Co dělá z chlapců muže*, s. 93.

nikoli riziko.⁹³ Mateřské vědomí dle Fromma totiž říká: *Není žádná chyba, žádný zločin, který by Tě mohl zbavit mé lásky, mého přání, abys žil a byl šťastný.*⁹⁴

1.4 Mužská iniciace a přechodové rituály

Iniace je *komplexní proces, který vede chlapce na jeho cestě k mužnosti a stvrzuje její zdárné absolvování.*⁹⁵ Iniace, zasvěcení do tajemství,⁹⁶ vznikly proto, aby poskytly úspěšnou a zdravou přeměnu chlapce v muže. Stát se mužem je jiné, nežli se stát dospělým.⁹⁷ Mužská iniciace je spojena s těžkostmi, hraničními situacemi, bojem, uctívou konfrontací a s mimorozumovým chápáním.⁹⁸ Iniace pracuje se smrtí, symbolickou i doslovnou. V minulosti se při přechodových rituálech v tradičních kulturách i skutečně umíralo. V našem pojetí jde hlavně o smrt symbolickou či psychologickou, smrt ega, chlapec umírá, aby mohl žít obohacnější muž,⁹⁹ muž, který se zapojuje do společenství, vytváří hodnoty¹⁰⁰ a nalézá vlastní postoj k životu.¹⁰¹ Iniace chystá mladé muže na to, aby uměli zvládat životní situace jinak než pouze logickým nebo pragmatickým způsobem řešení problémů. *V moderní době neexistuje žádná forma iniciace*, a proto je moderní muž chycen do pasti omezené psychiky.¹⁰²

Rituály mají klíčový význam z hlediska sociální kontroly, účast v nich je závazná, neúčast by člověka vyřadila z jeho vlastní kultury. Rituály přechodu mají zajistit plynulost a stabilitu pro čas změny.¹⁰³ Tato Kellerova slova jsou obecně platná, v našem tématu ale potvrzují to, že vymizením iniciačních rituálů u mužů ze západní kultury ohrožujeme, anebo minimálně měníme kulturu samotnou.

Přechodové rituály jsou nástroji k uskutečnění procesu iniciace. Ve starších kulturách byly rituály propracované a měly stejný význam, jako sňatek či pohřeb. Jeho komponenty byly:

- *V přístupu lidí, kteří provádějí iniciaci, nastává zásadní zlom. Musejí na adepta iniciace pohlížet a chovat se k němu novým způsobem;*

⁹³ Srov. STEPHENSON, B. *Co dělá z chlapců muže*, s. 94.

⁹⁴ FROMM, E. *Umění milovat*, s. 44.

⁹⁵ STEPHENSON, B. *Co dělá z chlapců muže*, s. 100.

⁹⁶ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*, s. 231.

⁹⁷ Srov. STEPHENSON, B. *Co dělá z chlapců muže*, s. 81.

⁹⁸ Srov. ROHR, R., MARTOS, J. *Stát se moudrým mužem*, s. 34.

⁹⁹ Srov. STEPHENSON, B. *Co dělá z chlapců muže*, s. 94.

¹⁰⁰ Srov. DRAPELA, V. J. *Přehled teorií osobnosti*, s. 70.

¹⁰¹ Srov. STEPHENSON, B. *Co dělá z chlapců muže*, s. 97.

¹⁰² Srov. ROHR, R., MARTOS, J. *Stát se moudrým mužem*, s. 34.

¹⁰³ Srov. KELLER, J. *Úvod do sociologie*, s. 165.

- *Spirituální potřeby mladého člověka dochází naplnění;*
- *Adept iniciace dosahuje mimořádného stavu vědomí;*
- *Rituál zahrnuje psychologickou symboliku smrti a znovuzrození.*¹⁰⁴

Jakmile iniciace, která trvala třeba pár dní, skončila, začal i několikaletý výcvik, kde starší zasvěcovali do aspektů života, jako jsou mezilidské vztahy, sňatek, plození dětí, rodičovství, mýty o stvoření, náboženství. Rozdíl mezi výcvikem v dětství a výcvikem po iniciaci spočíval v tom, že výcvik po iniciaci kladl důraz na pocity a mezilidské vztahy.¹⁰⁵ Tyto rituály jsme označili jako pohanské a naivní.¹⁰⁶ A tak se stáváme *kulturou věčných dětí*. Úkolem chlapců dle Rohra je prožít a přijmout pět pravd, které jsou opakem pilířů konzumní společnosti, až pak se z chlapců stanou muži. Pět pravd o mužství:

- Jednou zemřeš;
- Život je těžký;
- Nejsi tak důležitý;
- Ve tvém životě nejde o tebe;
- Konečný výsledek nemáš ve svých rukou.¹⁰⁷

Žijeme v době, kdy mnohonásobné generace neiniciovaných mužů mají povrchní názory na svou dospělost a mužnost. Výsledkem jsou otcové, kteří učí syny být homofobními, násilnými k manželkám, vybízející ke rvačkám atd. Chlapecká touha po celistvosti, kterou naplňovaly přechodové rituály, však nezmizela.¹⁰⁸

1.4.1 Pseudoiniciace

Riziko vzniku závislosti na drogách je nejvyšší u mladých lidí mezi 15-24 rokem života. V poměru muži ženy 1,9 : 1. Významná je tendence riskovat, mladistvým chybí zkušenost a náhled na vlastní zranitelnost.¹⁰⁹

Nahlédnuto ze zorného úhlu iniciace a tajemství, je alkoholový nebo drogový návyk rituální substitucí, která neumožňuje žádnou skutečnou změnu. Užívání drog jako rituál si hraje na „hrdinskou cestu“ (nástroj iniciace) za duchovním prozřením a směřuje

¹⁰⁴ STEPHENSON, B. *Co dělá z chlapců muže*, s. 102.

¹⁰⁵ Srov. Tamtéž, s. 88.

¹⁰⁶ Srov. Tamtéž, s. 79.

¹⁰⁷ Srov. BIDDULPH, S. *Kniha o mužství*, s. 58-59.

¹⁰⁸ Srov. STEPHENSON, B. *Co dělá z chlapců muže*, s. 116.

¹⁰⁹ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 298.

ke smrti skutečné, namísto k duchovní proměně. Vstupování do pouličních gangů, sekt, řízení pod vlivem alkoholu, krádeže v obchodě, rozbíjení výloh, toulání se, zkrátka to, co známe také pod pojmem sociálně-patologické jevy, může být podvědomou snahou neiniciovaných chlapců nebo mužů dostat se do situace, která je prověří.¹¹⁰

Každý takový moment pseudoiniciace, který chlapci či muži zakouší, a který není propracovaný, je problémový v tom, že za takové jednání jsou potrestáni, popřípadě vězněni a tím dál mohou pokračovat v neustálém dokazování své mužnosti a riskovat nevhodnými způsoby.¹¹¹

1.5 Mužská emancipace

Jestliže se vyjadřujeme k mužské otázce, potkáváme se také s termínem mužská emancipace. Emancipace ve smyslu osvobození a osobní svobody.¹¹² O mužském osvobození tedy pojednává následující kapitola.

Mužská emancipace je složitější nežli emancipace ženská. Ženy cítí a jsou si vědomy, že jsou utlačovány. U mužů k tomuto uvědomování dochází zřídka a pomalu. Domnívají se, že mají život pevně v rukou, ale přitom spoustu každodenních rozhodnutí dělají ženy. V práci vystupují často jako „dělníci“, kteří plní pokyny. Vždy mají nad sebou nějakého vedoucího, který jim určí úkoly, každý manažer má svého šéfa, většina obchodních zástupců se snaží zalíbit své klientele a splňuje firemní politiku. Většina mužů je pasivních, plnících ony úkoly a majících zlost na všechno. Muži hledají útočiště z nedostatku vlády nad svým životem v zábavě, aby měli pocit oddechu od napětí. Ve skutečnosti však nejsou ani v tomto svobodní, protože si prostě potřebují pustit televizi a zajít do hospody.¹¹³ Muži tím získávají iluzi, že mohou rozhodovat, ve skutečnosti jsou ale svázáni v možnosti jít jinými směry. Málo lidí chodí v poslední době k volbám.¹¹⁴ Často říkají, že se nic nezmění, že si to stejně Ti nahoře domluví.¹¹⁵ Jsou pocitem závislosti a nesvobody frustrováni. Muži dneška si iluzi moci a svobody

¹¹⁰ Srov. STEPHENSON, B. *Co dělá z chlapců muže*, s. 116.

¹¹¹ Srov. Tamtéž, s. 126.

¹¹² Srov. LIGA OTEVŘENÝCH MUŽŮ. *Mužská otázka*, s. 10.

¹¹³ Srov. ROHR, R., MARTOS, J. *Stát se moudrým mužem*, s. 29.

¹¹⁴ Dle Rohra je to méně než polovina oprávněných voličů

¹¹⁵ Volební účast ve volbách do Parlamentu České republiky v roce 2013 byla dle Českého statistického úřadu 59,48%

nahrazují iluzí úspěchu.¹¹⁶ Větší auto, kancelář, dovolená a plat nahrazují pocit vlastní svobody.

*Součástí útlaku nás mužů je samozřejmě i to, že my sami se učíme utlačovat ty, kdo mají méně významné postavení než my. Vytváří to hierarchii a dává nám to pocit nadřazenosti. Obzvláště pak utlačujeme rasové menšiny, homosexuály,¹¹⁷ chudé a ženy. Psychologicky vzato to musíme dělat, abychom měli pocit nadřazenosti i tehdy, když jsme něčeho nedosáhli. Je to systém obětího beránka. Jsem dobrý jenom proto, že někdo jiný je horší.¹¹⁸ S tímto postojem se Rohr obrací k mužům a vyzývá je k uvědomování si potřeby osvobození. Nabádá k tomu, být kritický k systému, který nedává mužům na vybranou. Rohr mluví o tom, že je třeba vnímat duchovní rozměr a nikoli vidět svobodu v bohatství. Hledej jinde než v systému svoje uspokojení a zdroje energie. Zároveň vyjadřuje tu myšlenku, že těžko osvobodit někoho, který nechce být osvobozen.¹¹⁹ Otázka tedy zní, *neutlačujeme se mi muži především sami?*¹²⁰*

Na tuto otázku se snaží v České republice odpovědět a hledat cestu, aktivní a oficiální platforma v mužské otázce, Liga otevřených mužů. Na jednom z kurzů, který jsem absolvoval a který byl věnován mužům vyhledávajícím psychoterapii, bylo o mužské emancipaci dneška řečeno: *Emancipace je především osobní svoboda, ve které muži nemusí opakovat svého otce, můžou opustit patriarchální model, můžou hledat jiné autority (horizontální), můžou se zaměřit na sebeúctu, pěstovat solidaritu s jinými muži a zapojovat se do občanské společnosti.*¹²¹

2 Gender problematika

V této kapitole vyjasňuji a přibližuji pojmy gender, genderové stereotypy a gender problematika, které se často vyskytují v odborných kruzích, zaměřených nejen na drogovou problematiku, ale i ve společnosti a taktéž se stručně zmiňuji o ženské otázce, která problematiku rozdílnosti do světa terapeutické komunity pro drogově závislé přinesla. Nechci se v této kapitole stát posuzovatelem, zda přednesené teorie jsou

¹¹⁶ Srov. ROHR, R., MARTOS, J. *Stát se moudrým mužem*, s. 30.

¹¹⁷ „...postoje k homosexualitě ovlivňuje především pohlaví. Ženy jsou k homosexualitě tolerantnější než muži, ačkoliv obecně zaujmají k sexuálními otázkám méně liberální postoje.“ *Gay iniciativa*. Postoje společnosti k homosexualitě, homofobie. [online]. [cit. 2013-11-06]. Dostupné na WWW: <http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=35>

¹¹⁸ Srov. ROHR, R., MARTOS, J. *Stát se moudrým mužem*, s. 31.

¹¹⁹ Srov. Tamtéž. s. 32.

¹²⁰ LIGA OTEVŘENÝCH MUŽŮ. *Mužská otázka*, s. 9.

¹²¹ Tamtéž, s. 11.

správné nebo ne. Pouze je přináším z toho důvodu, že se odrazily ve způsobu a přístupu poskytování služeb v terapeutické komunitě Podcestný Mlýn a že jsou zřejmě i jedním faktorem vzniku mužské skupiny v terapeutických komunitách.

2.1 Genderová otázka v oblasti duševních poruch a užívání drog

Genderovou otázkou v oblasti užívání drog se v odborné literatuře rozumí především „ženská otázka“.

Pojem gender se zpravidla nepřekládá, označujeme jím rozdílnost mezi mužským a ženským pohlavím, rozdílnost sociálních rolí žen i mužů ve společnosti, odlišnosti identity a v neposlední řadě se gender problematika také zabývá postavením menšin ve společnosti.¹²²

V souvislosti s gender problematikou se setkáváme se zevšeobecnujícími genderovými stereotypy. Tyto stereotypy si tvoří společnost sama. Stereotypy ovlivňují jednání mužů a žen vzájemně v konkrétních sociálních situacích. Pro srovnání uvádím příklady genderových stereotypů (viz tabulka 2), které jsou dle společnosti „typicky“ mužské a „typicky“ ženské.¹²³ *Tento jednorozměrný pohled na muže i ženy jako prostor mezi pólem nejzazší maskulinity a pólem extrémní femininity je ve společenských vědách již nějakou dobu zpochybňován a nahrazován modelem dualistickým nebo dvojrozměrným, který říká, že každá osoba může nést znaky opačného pohlaví nezávisle na svém biologickém pohlaví.*¹²⁴

Tabulka 2. Stereotypy pohlavních rolí. Zdroj: KARSTEN, H. Ženy-muži, s. 24-25.

Ženy jsou	Muži jsou
Bezmocné, citově založené, emocionální, empatické, jemné, parádnice, milovnice dětí, mírné, náladové, nelogické, nerozhodné, nesamostatné, něžné, ohleduplné, pasivní, pečlivé, opatrné, plné porozumění, poslušné, povolné, přitažlivé, dráždivé, příjemné, přívětivé, senzibilní, slabé, soucitné, šarmantní, taktní, toužící po jistotě, úzkostné, vyžadující ochranu, zaměřené na rodinu, závislé, žvanivé	Agresivní, aktivní, autoritativní, bojovní, ctižádostiví, dobrodruzi, dominantní, neohrožení, nesnadno zranitelní, nezávislí, objektivní, věcní, odhodlaní, odolní, odvážní až opovážliví, panovační, podnikaví, přímí, racionální, realističtí, rozhodní, rozvážní, sebejistí, sebevědomí, schopní sebeovládání, silní, energičtí, soutěživí, spolehliví, stateční, smělí, tvrdí, velcí a silní, vůdci, vyrovnaní, zodpovědní, muži nepláčou

¹²² Srov. HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*, s. 176.

¹²³ Srov. KARSTEN, H. *Ženy-muži*, s. 24.

¹²⁴ Tamtéž, s. 25.

Ženská otázka se objevuje v 80. letech minulého století, kdy odbornice byly zastánkyně feministického hnutí, které upozorňuje, že jsou dívky od útlého dětství vystavovány odlišným nárokům a je s nimi jinak zacházeno než s chlapci.¹²⁵

Feministické hnutí přináší téma dvojí deviace. Žena selhává na úrovni matky a manželky a zároveň je závislou na drogách. Tento fakt často brání ženám vystoupit z anonymity a přijmout nabízené služby.¹²⁶

Jiné pojetí taktéž poukazuje na fakt, že u žen jsou důsledkem potíží, jak duševních poruch, tak závislostí, problémy vyplývající z tradiční genderové role neboli odpovědnost být na plný úvazek matkou, manželkou, hospodyní, zaměstnankyní nebo zaměstnavatelkou. Tvrdí však, že ženy mají v tomto ohledu výhodu, jelikož je pro ně *sociálně přijatelné, připustit si psychické problémy a vyhledat pomoc*.¹²⁷ Terapeutická komunita pro ty ženy, co z anonymity vystoupily, jako služba pro drogově závislé na fenomén gender problematiky zareagovala.

2.2 Gender problematika v terapeutické komunitě pro drogově závislé

V této kapitole chci nastínit hlavní polemiku, která se vede na odborné úrovni a odráží se v praxi terapeutických komunit. V následujících kapitolách je cítit rychlost doby a střet odborníků. Uvedené faktory ovlivňují pohlížení na genderovou problematiku teprve od roku 2004.¹²⁸ Tato kapitola nás vede také ke skutečnosti, že genderové již není pojímáno automaticky jako ženské.

2.2.1 Postoj a požadavky k nevstřícnému genderovému prostředí v terapeutické komunitě dle UNODC¹²⁹

Na terapeutickou komunitu pro drogově závislé se může pohlížet jako na prostředí nevstřícné k genderové, myšleno ženské otázce. Terapeutická komunita, s přihlédnutím k jejímu původu a vzniku, je označována jako prostředí silně mužské. Genderová citlivost není tolik zakotvená v tom, jak by genderové programy měly ideálně vypadat.

¹²⁵ Srov. VOBORĚL, J. Gender – ženy jako specifická skupina. In KALINA, K. a kol. *Drogy a drogové závislosti* 2. s. 238.

¹²⁶ Srov. Tamtéž, s. 239.

¹²⁷ BENSON, N. C., LOON, B. V. *Psychoterapie*, s. 163.

¹²⁸ Srov. KALINA, K. *Terapeutická komunita*, s. 295.

¹²⁹ United Nations Office on Drugs and Crime – Úřad pro drogy a kriminalitu při OSN

Programy jsou plné tvrdé práce, zátěžových akcí, sportovních aktivit a neustálých konfrontací.¹³⁰

Na základě výše položených faktů byly vzneseny Úřadem pro drogy a kriminalitu následující požadavky:

- *Bezpečí pro ženy* – zákaz jakéhokoli zneužívání žen personálem či ostatními klienty; důležitost zajištění ženského personálu v týmu; oddělené ložnice; místa pro hygienu.
- *Personální otázky* – nutné specifické dovednosti především u mužského personálu; nutné dbát na citlivost k genderovým tématům; pro ženu klientku by měla být klíčová pracovnice žena-terapeutka.
- *Přístup ke klientům a klientkám* – přístup má být spíše rovný než hierarchický; musí být brán zřetel na odlišnosti v otázkách těhotenství; traumat; přístup k relapsům by měl být také zohledněn dle genderové problematiky.
- *Program* – podpořit ženy v kontaktu s jinými ženami; nutnost, aby byla zařazena do programu oddělená ženská skupina vedená ženskou terapeutkou; v programu musí být alespoň třetina žen; nikdy by neměla být samotná klientka ve skupině mužů.¹³¹

2.2.2 Relevantní polemika k vyhraněnému přístupu k genderové odlišnosti

Kalina ve své knize cituje názor americké specialistky Nayi Arbiterové, který je pro mou práci klíčový. Stejně jako Kalina si ji proto dovolím citovat přímo. Arbiterová totiž poukazuje na to, že genderový přístup, který se zaměřuje pouze na ženy, nakonec vede jen k udržování ženských mýtů a k jejich stigmatizaci.¹³² Arbiterová říká, že: „Mnoho pokřiku se zdvihlo kolem toho, že program TK se musí zaměřit na ženské záležitosti: znásilnění, obtěžování, zneužívání, domácí násilí, potraty, rození dětí, prostitute atd. Nikdo však nezdůraznil tu věc, že muži-klienti TK byli vlastně protějšky v těchto ženských zkušenostech. Jako kdyby ti muži, kteří znásilňovali, zneužívali, trýznili, prodávali a kupovali ženy, stejně jako ti, kteří byli obtěžováni, znásilňováni, bití a zneužívání a sami prostituovali, byli někde jinde. Jestliže chceme pracovat na autentickém uzdravování žen, muži nemohou zůstat stranou. ...Jestliže mají ženy

¹³⁰ Srov. KALINA, K. *Terapeutická komunita*, s. 299.

¹³¹ Srov. Tamtéž, s. 300.

¹³² Srov. Tamtéž, s. 301.

veřejně a detailně vyjadřovat svou zkušenost, nemůže to být důležité pro průzkum reality života mužů? Nepodporuje nakonec zamlčování a separace ženské zkušenosti potlačení mužů, kteří přicházejí do TK, aby se uzdravili? Jestliže ideál, o který usilujeme v našich TK, je výchova celé osoby, pak musíme transformovat hněv do soucitu s naší vlastní zkušeností i se zkušeností kteréhokoliv druhého a vytvořit dialog pro porozumění utrpení kteréhokoliv druhého. Genderově vstřícné léčení není exkluzivní pro ženy.¹³³

Na tuto polemiku navazuje TCC¹³⁴, které vymezuje, že *genderově oddělené skupiny v terapeutické komunitě pro sdílení společných zájmů a zkušeností v bezpečném prostředí se týkají nejen žen, ale i mužů a mají se zaměřit na jejich genderové odlišnosti, jako je u mužů například:*

- *Chybění pozitivních mužských vzorů, které by je připravily na otcovství a zdravé vztahy s muži i ženami;*
- *Sklon skrývat nejistotu a strach z intimity a sexuality;*
- *Neochota připouštět sexuální zneužívání a hovořit o něm;*
- *Rigidní vzorce chování typu „macho“ a agresivita;*
- *Obtíže s emočním vyjádřením a odkrytím osobní zranitelnosti.*¹³⁵

3 Mužské skupiny

3.1 Mužská skupina jako svépomocná reakce na stereotypy a nejistotu

Naše kultura tvrdí, že hlavním úkolem muže je zabezpečit rodinu finančně a emocionální odpovědnost je až na druhém místě.¹³⁶ Reakcí na tento stereotyp jsou mužské skupiny. Ve Spojených státech, Kanadě, Austrálii, Novém Zélandu, Německu, Velké Británii, Jižní Americe vznikají tyto mužské skupiny po stovkách. V České republice jsme již také zaznamenali rozvoj takovýchto skupin.

Představa toho, že se muž změní vlastními silami, někdy selhává. Mužské skupiny začaly vznikat proto, že muži potřebují nahlížet do svého vnitřního světa. Počet mužských skupin se zvětšil v 90. letech minulého století. Mužské skupiny vznikají na základě teze, že měnit se je snazší, když je člověk součástí společenství, které směřuje

¹³³ Arbiter, N., cit. dle KALINA, K. *Terapeutická komunita*. s. 301.

¹³⁴ Therapeutic Community Curiculum

¹³⁵ KALINA, K. *Terapeutická komunita*, s. 302.

¹³⁶ Srov. STEPHENSON, B. *Co dělá z chlapců muže*, s. 88.

ke společným cílům. Mužské skupiny nabízí bezpečné zázemí a pomoc. Nabízí prostor k hledání cesty ke spokojenému a svobodnému životu.¹³⁷

Skupiny fungují na základních pravidlech. Nikdo není nucen mluvit, když nechce. Důraz je kladen na naslouchání, nevhodné je přerušování vlastní argumentací nebo dokonce poučování, sem patří i dobře míněné rady. Muži jsou vedeni, aby mluvili „od srdce“, ale nejsou do toho tlačeni. Program není zaměřen pouze na vlastní názory nebo jen diskuzi. Tato pravidla jsou zařazena s vědomím toho, že pokud se muži projeví emocionálně a zažijí zkušenost s tím, že je ostatní naslouchají a respektují, tak je to pro ně osvobozující. Mužské skupiny jsou také zaměřeny na praxi a témata z ní vyplývající. Témata mohou být výchova dětí, odchod ze zaměstnání, sex, životní krize, manželské neshody, podpora, nemoci, ale i traumata, třeba i válečná. Mladí muži nalézají náhradní otce a strýce. Etika mužských skupin je přísná v tom, že násilné chování, zvláště pak k dětem nebo ženám, je zakázáno, nic takového nelze ani na verbální rovině.¹³⁸

Mužské skupiny se scházejí po domácnostech, zdravotních střediscích, ale i v církevním prostředí. Mnohé z nich jsou všeobecně zaměřené, některé specializované na muže se sklony k násilí, zdravotní či manželské problémy. Některé uzavřené, některé otevřené. Některé skupiny nemají žádného vedoucího, v některých se muži ve vedení střídají.¹³⁹ Členové jsou členy i odborníky zároveň. Takové skupiny nazýváme jako svépomocné, využívající terapeutických faktorů jako altruismus, soudržnost, univerzalita, chování nápodobou, dodávání naděje a katarze. Od terapeutických skupin se liší tím, že svépomocná skupina bez školeného terapeuta není tak dobře schopna se konstruktivně soustředit na situace „tady a teď“ a interpersonální učení. Svépomocné skupiny jsou více zaměřeny na podporu, méně na konfrontaci.¹⁴⁰

Na základě mužských svépomocných skupin vznikají i různé víkendové akce a projekty. Zajišťují tím rovnováhu mezi introspekci a vnější akcí. Náplní těchto workshopů nebo projektů jsou například: muži se syny; muži s dcerami; projekty pro poradenství chlapcům z ohrožených společenských skupin nebo chlapcům postrádajícím péči svých otců; sportovní aktivity; navštěvování vězňů; pracovní aktivity, společné pečování mladších i starších mužů o umírající atd.¹⁴¹

¹³⁷ Srov. BIDDULPH, S. *Kniha o mužství*, s. 219.

¹³⁸ Srov. Tamtéž, s. 219-220.

¹³⁹ Srov. Tamtéž, s. 58-59. a s. 220.

¹⁴⁰ YALOM, I. D. *Teorie a praxe skupinové psychoterapie*, s. 507.

¹⁴¹ Srov. BIDDULPH, S. *Kniha o mužství*, s. 58-59. a s. 221-222.

3.2 Mužské skupiny v České republice

3.2.1 Empirické poznatky Ligy otevřených mužů

Nezisková organizace Liga otevřených mužů, se sídlem v Praze, podporuje muže, aby si vědomě organizovali svůj osobní, partnerský a rodinný život. *Chceme, aby muži nesli odpovědnost i za svět kolem sebe a byli schopni veřejně vyjádřit své občanské postoje. Jsme si vědomi toho, že muži spolu soutěží, ale kvalitu jejich života nezvyšuje rivalita, ale vzájemná solidarita a podpora.*¹⁴²

Krom toho, že nabízí různé programy pro muže, tak nám Liga otevřených mužů poskytuje sebezkušenost z mužských skupin. V rámci svého uzavřeného programu „Mužská cesta“ nabízí mužské skupiny s dohodnutými pravidly a cíli. Program je ukončen iniciačním víkendem. Hlavními zásadami jsou bezpečný prostor, partnerský přístup a profesionální vedení. Používají se různé metody: sdílení zkušeností, experimenty, krátké přednášky, práce s tělem, poradní sbor, individuální konzultace. Tématy těchto setkání jsou: radost, solidarita, síla, kořeny, sex, partnerství, boj, smutek, otec, matka, plány, přátelství, zranění, strach, život, smrt, vášně a inspirace.¹⁴³

Liga otevřených mužů má zkušenost i s vedením otevřené skupiny. Na svých internetových stránkách sděluje popis a strukturu takové skupiny.

Skupina je určena pro muže jakéhokoli věku od 18 let. Skupinu vedou 2 lektoři s psychoterapeutickým vzděláním. Mužská skupina je prezentována jako podpůrná, osobnostně rozvojová, orientovaná na potřeby a otázky přichozích, na možnost poradit se a získat zpětnou vazbu. Reaguje na vzniklý proces, na situaci „tady a teď“, podporuje přímou a osobní komunikaci mezi účastníky. Důraz je kladen na sdílení osobních zkušeností souvisejících s tématem. Téma je jádrem inspirací, nikoli dogmatem. Při vedení skupiny je dbáno především na bezpečí (to má přednost i před otevřeností), a zároveň je vytvářen prostor pro otevřenost, sdělování, zpětnou vazbu. Pro bezpečnost a otevřenost účastníků je důležité zachování mlčenlivosti.¹⁴⁴

¹⁴² *Liga otevřených mužů*. Domů. [online]. [cit. 2013-11-07]. Dostupné na WWW: <http://web.ilom.cz/home.html>

¹⁴³ *Liga otevřených mužů*. Mužská cesta. [online]. [cit. 2013-11-07]. Dostupné na WWW: http://web.ilom.cz/downloads/pozvanka_muzska_cesta_2014.pdf

¹⁴⁴ Srov. VYBÍRAL, M. *Jsem blázen, když navštěvuji mužskou skupinu*. [online]. [cit. 2013-11-07]. Dostupné na WWW: <http://web.ilom.cz/programy/mui-mum/tematicke-lanky/61-muska-temata/152-jsem-blazen-kdy-chodim-na-muskou-skupinu.html>

Struktura setkání:

- *Příchody postupně, každý má možnost se hned občerstvit, probíhají neformální hovory;*
- *Začátek v kruhu, oslovení všech, přivítání;*
- *Úvodní otázka: Bud' mířící k tomu, jak se účastníci právě teď vynacházejí, jak se cítí, nebo rovnou k tématu;*
- *Mapování potřeb – Co muži dnes chtějí a potřebují? Jeden z vedoucích zapisuje potřeby na flip, pak si bud' účastníci volí, které téma (potřeba) je dnes nejvíce zajímavá, nebo rozhodují vedoucí;*
- *Vlastní práce na vybrané potřebě, tématu – dialog ve skupině, práce ve dvojicích či trojicích, experimenty, individuální psaní, reflexe v menších skupinách a v celé skupině;*
- *Ukončení práce na vybraném tématu, zhodnocení (především tím, kdo téma přinesl), přechod k další potřebě;*
- *Závěrečná reflexe;*
- *Výběr tématu na příští setkání.¹⁴⁵*

3.2.2 Další mužské skupiny v ČR

Mužské skupiny, dle dostupných informací, dále organizuje Ústeckoorlická liga otevřených mužů,¹⁴⁶ Litomyšlská mužská skupina,¹⁴⁷ Poradna Praha,¹⁴⁸ systemik Richard Opěla v Ostravě,¹⁴⁹ pedagog a kouč Adam Herout v Brně,¹⁵⁰ v Domě pod Svahem – následná péče Havířov,¹⁵¹ vyskytuje se také v programu terapeutické

¹⁴⁵ VYBÍRAL, M. *Jsem blázen, když navštěvuji mužskou skupinu*. [online]. [cit. 2013-11-07]. Dostupné na WWW: <http://web.ilom.cz/programy/mui-mum/tematicke-lanky/61-muska-temata/152-jsem-blazen-kdy-chodim-na-muskou-skupinu.html>

¹⁴⁶ *Ulom*. *Ústeckoorlická liga otevřených mužů*. O nás. [online]. [cit. 2014-02-10]. Dostupné na WWW <http://ulom.webnode.cz/o-nas/>

¹⁴⁷ *Liga otevřených mužů*. *LiM - Litomyšlská mužská skupina*. [online]. [cit. 2013-11-07]. Dostupné na WWW: <http://web.ilom.cz/programy/mui-mum/akce/482-lim-litomylska-muzska-skupina.html>

¹⁴⁸ *Poradna Praha*. *Mužská skupina*. [online]. [cit. 2013-11-07]. Dostupné na WWW: <http://www.poradna-praha.cz/muzska-skupina/>

¹⁴⁹ OPĚLA, R. *Mužské skupiny*. [online]. [cit. 2013-11-07]. Dostupné na WWW: <http://www.systemika.info/MUZSK/muzsk1.htm>

¹⁵⁰ HEROUT, A. *Mužská skupina-první běh (byl) a druhý (bude)*. [online]. [cit. 2013-11-07]. Dostupné na WWW: <http://www.herout.net/blog/2013/07/muzska-skupina-prvni-beh-a-druhy-beh/>

¹⁵¹ POWIESNÍKOVÁ, M. *Mužská skupina našla své místo ve skupinové práci v Domě pod svahem*. In: *Armáda spásy: Dům pod svahem* [online]. [cit. 2014-03-03]. Dostupné na WWW: <http://www.armadaspasy.cz/havirov/dum-pod-svahem/muzska-skupina-nasla-sve-misto-ve-skupinove-praci-v-dome-pod-svahem>

komunity pro drogově závislé Podcestný Mlýn¹⁵² a zřejmě i v dalších terapeutických komunitách. V jakých, je předmětem mého zkoumání.

3.3 Mužské skupiny v praxi terapeutických komunit pro drogově závislé

Genderovému přístupu v terapeutických komunitách jsem se už věnoval v rámci kapitoly 2.2 O mužských skupinách jako takových ale toho nebylo v literatuře o terapeutických komunitách pro drogově závislé napsáno mnoho. I tento fakt byl katalyzátorem výběru tématu této bakalářské práce.

Nevšímal potvrzuje, že do programu některých terapeutických komunit se zařazují dělené mužsko-ženské skupiny. Hlavní smysl spatřuje v tom, že v oddělených skupinách se z počátku lépe pracuje s traumatickými a intimními tématy. Toto předběžné zpracování se pak lépe vnáší do společných terapeutických skupin v rámci programu.¹⁵³

Kalina ve své nejnovější knize apeluje, že je *důležité, aby vedle převažujících setkání měli muži i ženy svou pravidelnou oddělenou platformu tematického, interakčního nebo smíšeného typu*. Genderové skupiny, tedy i skupiny mužské, mají také zajistit mužům *sdílení společných zájmů a zkušeností v bezpečném prostředí*. Zároveň důležitým aspektem genderových skupin v terapeutické komunitě pro drogově závislé je *strukturovat celost vztahu k druhému pohlaví*.¹⁵⁴

3.3.1 Mužská skupina v programu terapeutické komunity Podcestný Mlýn

V programu terapeutické komunity Podcestný Mlýn byly do roku 2007 zařazeny pouze ženské skupiny, takzvané gender skupiny. Muži v době těchto skupin většinou pracovali. Ženské skupiny sloužily k možnosti otevírání a sdílení témat, která mohou být velmi zraňující. Jedná se o témata znásilnění, prostituce, mateřství apod. Postupem času však muži přicházeli s žádostmi o konání jejich specifické gender skupiny, respektive skupiny mužské. Jelikož v létě 2007 bylo v terapeutické komunitě více žen

¹⁵² TERAPEUTICKÁ KOMUNITA PODCESTNÝ MLÝN. *Operační manuál-procesní standardy*, s. 25.

¹⁵³ Srov. NEVŠÍMAL, P. Terapeutické programy. In. *Terapeutická komunita pro drogově závislé II: česká praxe*, s. 115.

¹⁵⁴ KALINA, K. *Psychoterapeutické systémy a jejich uplatnění v adiktologii*, s. 423.

než mužů, tak terapeutický tým tuto prosbu vyslechl. Mělo to být dočasné opatření, ale mužské skupiny již v programu terapeutické komunity Podcestný Mlýn zůstaly.¹⁵⁵

Mužská skupina si vytvořila i určitou strukturu, má svůj rituál i pravidla. Je vedená jedním interním skupinovým terapeutem. Skupiny se účastní všichni muži kromě nultých fází do životopisné skupiny (což je pravidlo platné pro všechny typy skupin v terapeutické komunitě Podcestný Mlýn. Životopisná skupina je zařazena až po 14 dnech pobytu klienta).¹⁵⁶ Na začátku mužské skupiny je nejprve zjištěno, zda -li je tam nějaký muž poprvé a když ano, tak jsou sdíleny zkušenosti k čemu tato skupina může být. Tyto zkušenosti klientů se staly také doporučeními, jak využít mužskou skupinu. Většinou zaznívá:

- *Zde můžeš hovořit o všem, co Ti před ženami ve společné skupině zatím nejde;*
- *Zde můžeš odložit svou masku a projevit své city;*
- *Zde můžeš přicházet na to, jaký jsi muž a co potřebuješ jako muž;*
- *Zde můžeš být otevřený a také můžeš mlčet;*
- *Zde můžeš sdílet svoje křehkosti, obavy s ostatními muži;*
- *Zde můžeš najít inspiraci;*
- *Zde můžeš přicházet na to, jaký jsi partner, manžel, otec a syn;*
- *Zde můžeš přicházet s intimními věcmi;*
- *Zde je prostor pro otevření svých selhání a úspěchů;*
- *Zde můžeš hledat svoji definici muže – pojmenovat si stereotypy a „mělbychy“ a vybrat si co chceš Ty;*
- *Zde můžeš nalézt podporu i konfrontaci od mužů;*
- *Zde můžeš přinášet své zkušenosti;*
- *Zde můžeš zkoumat, jak to máš s ostatními muži;*
- *Zde můžeš hledat, objevovat, sdílet a diskutovat mužská témata.*¹⁵⁷

V rámci struktury, na počátku mužské skupiny, je často oprášená historie mužské skupiny a je zdůrazněno, že i přes to, že již v komunitě není už dávno převaha žen, tak mužská skupina jako prostor pouze pro muže v programu zůstává. Dále je otevřena otázka bezpečí této skupiny. Je vysvětlena posloupnost v rámci gender day. Po

¹⁵⁵ Srov. KARÁSEK, D. *Mužská skupina v terapeutické komunitě Podcestný Mlýn aneb muži v krizi v mužské krizi*, s. 1.

¹⁵⁶ Srov. TERAPEUTICKÁ KOMUNITA PODCESTNÝ MLÝN. *Operační manuál-procesní standardy*, s. 5

¹⁵⁷ TERAPEUTICKÁ KOMUNITA PODCESTNÝ MLÝN. *Žurnální kniha*, s. neudána.

tomto následuje specifický pozdrav, určený jen pro mužskou skupinu *držme pospolu hej* a přichází sdílení, ve kterém se klienti vyjadřují k úvodní otázce každé mužské skupiny v terapeutické komunitě Podcestný Mlýn *Jak se mám jako muž*. Každý klient má prostor na odpověď, jaký potřebuje. Ostatní mu naslouchají, nekonfrontují. Následně je vygenerováno téma, které může zaznít už i v úvodním sdělení. Občas přináší téma i terapeut. Hlavní část mužské skupiny je tedy věnována aktuálnímu tématu. Na závěr skupiny opět přichází pozdrav.¹⁵⁸

3.3.1.1 Dodatky k mužské skupině v terapeutické komunitě Podcestný Mlýn

Mužská skupina v programu terapeutické komunity Podcestný Mlýn je prostorem, který umožňuje reflektování specifík mužů.¹⁵⁹ V rámci této definice je terapeutem zdůrazňováno: „I kdyby v komunitě byla jediná žena nebo pouze terapeutky, tak máš možnost 1x měsíčně na skupině hledat *jaký chceš být muž* a to bez přítomnosti těchto žen. Skupina, kde se nachází jediná žena, není mužská skupina“. K otázce bezpečí mužské skupiny je terapeutem zdůrazňováno: „Nikdo Tě zde nebude nutit otevírat citlivá témata. Nikdo, pokud je otevřeš, Tě nebude nutit přinést věci z mužské skupiny do společné skupiny. Zároveň je to možné, až přijde Tvůj čas, udělat.“ K otázce pravidel mužské skupiny je terapeutem zdůrazňováno: „Platí pravidla jako na jakékoli jiné skupině v terapeutické komunitě. Je zde jedno pravidlo navíc a tím je, že tato skupina neslouží k pomlouvání žen. Nejsme v hospodě. Jsme na skupině. Mluvíme o sobě.“¹⁶⁰

Pozdrav mužské skupiny je gnóma, vztahující se k Snyderově poezii a jeho básni „For the children“.¹⁶¹

Pozdrav a ústřední otázka podporuje uvědomění a zvýraznění samotného prostředí¹⁶² mužské skupiny, která probíhá ve stejné místnosti jako koedukované skupiny.

¹⁵⁸ Srov. KARÁSEK, D. *Mužská skupina v terapeutické komunitě Podcestný Mlýn aneb muži v krizi v mužské krizi*, s. 3.

¹⁵⁹ Srov. TERAPEUTICKÁ KOMUNITA PODCESTNÝ MLÝN. *Operační manuál-procesní standardy*, s. 25.

¹⁶⁰ Srov. KARÁSEK, D. *Mužská skupina v terapeutické komunitě Podcestný Mlýn aneb muži v krizi v mužské krizi*, s. 2.

¹⁶¹ SNYDER, G. *Beatníci v Praze*, s. 46.

¹⁶² VYBÍRAL, Z., ROUBAL, J. *Současná psychoterapie*, s. 43.

3.3.1.2 Gender day v terapeutické komunitě Podcestný Mlýn

Mužská skupina je součástí programu, který umožňuje reflektování specifík mužů i žen a v terapeutické komunitě Podcestný Mlýn je nazýván jako Gender day.¹⁶³ Tento název vznikl z myšlenky, že by se přihlíželo na odlišnost pohlaví celý den v rámci programu terapeutické komunity. Tato idea nebyla zatím dotažena, nicméně tento termín zůstal a označuje koncepci psychoterapeutických sezení.¹⁶⁴ Gender day v terapeutické komunitě Podcestný Mlýn se koná jedenkrát měsíčně a má tuto strukturu:

- 75min. rozdělená skupina – mužská, ženská;
- 15min. společné sdílení – výměna informací o tom, co probíhalo na rozdělených skupinách;
- 30min. pauza;
- 90min. společná skupina – možnost přinést témata z rozdělené skupiny.¹⁶⁵

4 Výzkumné šetření

4.1 Cíl výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření je zmapovat výskyt a pojetí mužských skupin v programu terapeutických komunit sdružených v Sekci terapeutických komunit Asociace nestátních organizací.

4.2 Výzkumné otázky

V rámci výzkumného šetření jsem si položil základní výzkumnou otázku.

1. Jaká je praxe mužské skupiny v terapeutických komunitách sdružených v Sekci terapeutických komunit Asociace nestátních organizací?

¹⁶³ Srov. TERAPEUTICKÁ KOMUNITA PODCESTNÝ MLÝN. *Operační manuál-procesní standardy*, s. 25.

¹⁶⁴ Srov. KARÁSEK, D. *Mužská skupina v terapeutické komunitě Podcestný Mlýn aneb muži v krizi v mužské krizi*, s. 2.

¹⁶⁵ TERAPEUTICKÁ KOMUNITA PODCESTNÝ MLÝN. *Operační manuál-procesní standardy*, s. 25.

4.3 Metodika

Jelikož prozkoumávám téma nové a fenomén je málo známý, jedná se o exploratorní neboli průzkumový výzkum.¹⁶⁶

4.3.1 Technika sběru dat

Technika sběru dat je dotazník, který jsem odeslal elektronickou poštou na adresu příslušných terapeutických komunit. Před tím jsem svůj záměr konzultoval s předsedou Sekce terapeutických komunit Asociace nestátních organizací PhDr. Josefem Radimeckým Ph.D., MSc., který kvitoval můj záměr se sdělením, že také od toho se v sekci sdružujeme, abychom spolupracovali. Poslal jsem tedy následující dopis:

Vážení kolegové, žádám Vás o vyplnění krátkého dotazníku ohledně mužských skupin v programu TK. Tímto tématem se zabývám už nějakou dobu, na Podcestňáku vedu mužskou skupinu 5 let. Rozhodl jsem se shromážďovat údaje. Zatím v rámci sekce TK. Bylo by nefair neříct, že tyto údaje použiji v bakalářce, kterou píšu o mužské skupině na Podcestňáku. Pepa Radimecký je s mým počínáním srozuměn. Za vstřícnost díky a s výsledky Vás seznámím na sekci. Dotazník je v příloze a je v něm mail, kam jej posílat.

Dan Karásek, Podcestný Mlýn

Dotazník nesl název: „Máte ve Vašem programu TK zařazenou mužskou skupinu“. Dotazník jsem odeslal v září roku 2012 a ukončil jsem jej v lednu 2013. Dotazník je složen ze 4 položek deskriptivních a 3 položek exploračních. Dotazník obsahoval tyto položky:

1. Máte ve Vašem programu zařazenou mužskou skupinu? (Pokud odpověď na 1. otázku bude ne, prosím Vás o krátké zdůvodnění tohoto Vašeho počínání.)
2. Pokud ano, tak jak dlouho již v programu je?
3. Jaká je četnost této skupiny?
4. Kdo ji vede (pohlaví, věk, vzdělání)?
5. Jaký byl důvod zařazení této skupiny do programu TK?
6. Jaký je důvod, že ji v programu stále máte?
7. Jiné...

¹⁶⁶ Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*, s. 37.

4.3.2 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor tvoří terapeutické komunity, sdružené v Sekci A.N.O.¹⁶⁷, které splňují standardy RVKPP¹⁶⁸ a MPSV¹⁶⁹ a procházejí certifikacemi a inspekcemi. Tyto komunity jsou: TK¹⁷⁰ Podcestný Mlýn, TK Němčice, TK Nová Ves, TK Fides Bílá Voda, TK Fénix Bílá Voda, TK Sejřek, TK Magdaléna, TK Renarkon, TK White Light1, TK Karlov, TK Krok, TK Kaleidoskop¹⁷¹. Je jich tedy 12. Dotazník nepřišel od TK Karlov. Jako zástupce TK Podcestný Mlýn jsem dotazník vyplnil,¹⁷² aby byl výzkumný soubor kompletní. Výzkumný soubor tedy činí 11 terapeutických komunit. 7 dotazníků vyplnili vedoucí komunit, kteří jsou za program zodpovědní, z toho jedna vedoucí je žena. 3 dotazníky vyplnili terapeuti, kteří vedou mužskou skupinu. V jediném případě byla vyplněním dotazníku pověřena žena-terapeutka, která mužskou skupinu nevede. Doslovný přepis odpovědí respondentů uvádím v přílohách (viz příloha I a II).

4.4 Výsledky

4.4.1 Zařazení v programu

- 8 z 11 terapeutických komunit mužskou skupinu ve svém programu zařazenou mají;
- 3 z 11 terapeutických komunit mají mužskou skupinu déle než dvanáct let. Z toho 1 má mužskou skupinu zařazenou 13 let, další 15 let a nejdelší zařazení mužské skupiny je 17 let;
- 4 z 11 terapeutických komunit mají téměř shodně zařazenou mužskou skupinu v rozmezí 6-7 let;
- 1 terapeutická komunita má skupinu zařazenou 3 roky.

¹⁶⁷ Asociace nestátních organizací je dobrovolná, profesní, odborná, nezávislá a nepolitická asociace, která slouží jako střešní organizace především nestátních organizací poskytující adiktologické a sociální služby pro osoby ohrožené závislostním chováním. Součástí této organizace je pět sekcí- sekce primární prevence, harm reduction, terapeutických komunit, intenzivní ambulantní a následná péče, drogových služeb a právní poradna.

¹⁶⁸ Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky

¹⁶⁹ Ministerstvo práce a sociálních věcí

¹⁷⁰ Terapeutická komunita

¹⁷¹ TK Kaleidoskop se liší tím, že její cílovou skupinou jsou primárně lidé s poruchou osobnosti

¹⁷² Odpovědi na položky 5 až 7 jsem čerpal z kapitoly 3.3.1 v teoretických východiscích této bakalářské práce

4.4.2 Nezařazení v programu

- 3 z 11 terapeutických komunit uvedly, že mužskou skupinu v programu zařazenou nemají;
- 3 z těchto 3 terapeutických komunit, které mužskou skupinu do programu zařazenou nemají, se shodují, že hlavním důvodem nezařazení mužské skupiny do programu je nedostatek mužského personálu;
- 2 ze 3 terapeutických komunit, které mužskou skupinu do programu zařazenou nemají uvedly, že o tento program stojí a chtějí zařadit mužskou skupinu do programu jejich terapeutické komunity;
- 1 ze 3 terapeutických komunit, které mužskou skupinu do programu zařazenou nemají, uvedla, že zařazení mužské skupiny není na pořadu dne, důvodem je početní převaha mužů v komunitě, muži využívají prostor na společných skupinách a v době ženských skupin pracují.

4.4.3 Četnost

- 1x měsíčně mají mužskou skupinu v 5 terapeutických komunitách;
- 1x 14 dní mají mužskou skupinu ve 2 terapeutických komunitách;
- v jedné terapeutické komunitě zařazují mužskou skupinu dle potřeb klientů.

4.4.4 Vedení mužské skupiny

- v 7 terapeutických komunitách jsou mužské skupiny vedeny jedním mužem, z toho ve 3 rigidně stejným terapeutem;
- ve 4 komunitách vede mužskou skupinu z různých důvodů občas i žena
důvody: provozní - skupinu vede ten, kdo má zrovna službu
na žádost klientů – názor ženy je pro klienty podstatný
metodicky to není vnímáno jako nutnost;
- v 1 případě vedou mužskou skupinu vždy muži 2, z toho 1 je stabilní ;
- věkové rozpětí terapeutů, kteří vedou mužskou skupinu v terapeutických komunitách je 28-55 let;
- průměrný věk mužů, terapeutů, vedoucí mužskou skupinu v terapeutických komunitách je 40 let (36, 37, 28-45, 53, 30-40, 55, 33-40, 33-50);

- většina respondentů uvádí, že terapeuti mají vysokoškolské vzdělání, z toho v 1 případě je studium dokončováno, v 1 nedokončeno;
- 4 respondenti z 8 konkrétně zmínili jako vzdělání psychoterapeutický výcvik;
- klienti na mužské skupině v terapeutických komunitách jsou vedeni terapeuty, v odpovědích respondentů jsou však uvedeny i jiné náplně práce či role: sociální pracovník, adiktolog, otec komunity, psychiatr, primář, lektor supervizor a ředitel psychiatrické léčebny, psycholog, nedodělaný teolog, metodik a zástupce vedoucí.

4.4.5 Důvody vzniku mužské skupiny v terapeutických komunitách

- 7 z 8 terapeutických komunit, které mužskou skupinu v programu mají, uvádí, že mužská skupina vznikla jako prostor pro sdílení specificky mužských témat;
- 4 z 8 terapeutických komunit uvádí, že mužská skupina vznikla jako prostor pro reflektování genderových specifik a odlišností;
- 4 z 8 terapeutických komunit uvádí, že mužská skupina vznikla jako prostor pro mužskou intimitu;
- 3 z 8 terapeutických komunit uvádí, že mužská skupina vznikla jako prostor pro přípravu citlivých témat pro práci v koedukované skupině;
- 3 z 8 terapeutických komunit uvádí, že mužské skupiny vznikly proto, že vznikl prostor v programu v době ženských skupin;
- 3 z 8 terapeutických komunit uvádí, že mužská skupina vznikla jako prostor pro formování a uvědomování mužské identity;
- v 2 případech z 8 zařazení mužské skupiny vnímali jako přirozenou součást programu;
- v 1 případě z 8 si klienti o vznik mužské skupiny řekli sami;
- v 1 případě z 8 mužská skupina vznikla jako prostor pro kultivaci mužského společenství v celé terapeutické komunitě;
- v 1 případě z 8 vznikla mužská skupina jako prostor pro setkání se zdravým mužským vzorem (terapeutem).

4.4.6 Důvody stálé existence mužské skupiny v terapeutických komunitách

- 5 z 8 terapeutických komunit uvádí, že důvodem toho, že mužskou skupinu stále mají, je, že má význam pracovat s mužskými tématy;
- 4 z 8 terapeutických komunit uvádí, že důvodem toho, že mužskou skupinu stále mají, je fakt, že mužská skupina v programu funguje jako příprava citlivých témat na koedukovanou skupinu;
- 4 z 8 terapeutických komunit uvádí, že důvodem toho, že mužskou skupinu stále mají, je důležitost vytvoření prostoru pro intimitu;
- 3 z 8 terapeutických komunit uvádí, že důvodem toho, že mužskou skupinu stále mají, je fakt, že mužská skupina má význam a funguje;
- 2 z 8 terapeutických komunit uvádí, že důvodem toho, že mužskou skupinu stále mají, je fakt, že metodicky vnímají, že gender teorie jsou přínosem;
- 2 z 8 terapeutických komunit uvádí, že důvodem toho, že mužskou skupinu stále mají, je fakt, že tento prostor funguje jako místo podpory;
- 2 z 8 terapeutických komunit uvádí, že důvodem toho, že mužskou skupinu stále mají, je fakt, že klienti tento prostor využívají jako inspiraci;
- 1 z 8 terapeutických komunit uvádí, že důvodem toho, že mužskou skupinu stále mají, je fakt, že klienti tento prostor chtějí;
- 1 z 8 terapeutických komunit uvádí, že důvodem toho, že mužskou skupinu stále mají, je i zkušenost, že mužská skupina přináší možnost pro reflektování genderových stereotypů.

4.4.7 Další výsledky

- 11 z 11 terapeutických komunit se v dotazníku zmiňuje, že má v programu zařazenou ženskou skupinu;
- 4 z 11 terapeutických komunit zmiňovaly v dotazníku témata mužských skupin
- 2 z 11 terapeutických komunit uvádí, že mužská skupina občas funguje jako prostor pro typické gender činnosti;
- 1 z 11 terapeutických komunit uvádí, že uvažují o propojení myšlenek Richarda Rohra s praxí mužské skupiny;

5 Diskuse

Výzkumné šetření přináší jednoznačný fakt, že většina terapeutických komunit, sdružených v Sekci terapeutických komunit Asociace nestátních organizací v České republice, má zařazenou mužskou skupinu ve svém programu. Mohu tedy konstatovat, že se tímto výzkumným šetřením posouváme v informovanosti od Nevšimalova tvrzení, že některé terapeutické komunity mají zařazené dělené mužsko-ženské skupiny,¹⁷³ k aktuálnějšímu přesnějším zjištění. Jestliže jsem výzkumné šetření ukončil v lednu 2013, tak k tomuto datu mohu konstatovat, že mužská skupina se stává standardní součástí programu v terapeutických komunitách. Terapeutické komunity tímto přístupem nediskriminují ani nefavorizují muže nebo ženy a facilitují probírání genderových záležitostí v oddělených skupinách. Tento požadavek přináší i odborníci z oblasti adiktologie působící ve Spojených státech amerických. Tyto genderové požadavky jsou zmíněny ve sborníku *Therapeutic community curriculum*.¹⁷⁴ Znamená to tedy, že většina terapeutických komunit, které se účastnily mého výzkumného šetření, reagují relevantně a shodně s poznatky kolegů v zahraničí. Dle standardů kvality o sociálních službách MPSV se dá pohlížet na zařazení mužských skupin do programu terapeutických komunit jako na splnění základního požadavku, aby poskytované sociální služby byly bezpečné, odborné a aby zachovávaly a rozvíjely důstojný život těch, kteří je využívají.¹⁷⁵

Genderové skupiny také, dle Kaliny, učí klienty terapeutických komunit rozlišovat různé stupně skupinové komunikace, které jsou v terapeutické komunitě přítomny a vhodně je používat.¹⁷⁶ Do této skutečnosti přispívají rozhodně i skupiny mužské. V mé praxi vnímám reflexe klientů, kteří často používají větu „jiný prostor“.

Výzkumné šetření přináší také další významné zjištění, že 3 terapeutické komunity mají mužskou skupinu zařazenou déle, než je datována existence Ligy otevřených mužů. Jeden údaj je skutečně unikátní a to ten, že v terapeutické komunitě Němčice mají zařazenou mužskou skupinu už 17 let. Tento údaj jsem si pro

¹⁷³ Srov. NEVŠÍMAL P. *Terapeutické programy*. In. *Terapeutická komunita pro drogově závislé II. - Česká praxe*, s. 115.

¹⁷⁴ Srov. DEPARTMENT OF HEALTH AND HUMAN SERVICES, *Therapeutic Community Curriculum: Trainers Manual* [on-line].[cit. 2013-11-17]. s. 6-19 Dostupné na WWW: http://162.99.3.213/products/manuals/tcc/pdf/trainer_complete.pdf

¹⁷⁵ JOHNOVÁ, M. *Zavádění standardů kvality sociálních služeb do praxe: průvodce poskytovatele*. [online]. [cit. 2014-02-20]. s. 7. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/5964/pruvodce.pdf>

¹⁷⁶ Srov. KALINA, K. *Psychoterapeutické systémy a jejich uplatnění v adiktologii*, s. 423

důvěryhodnost výzkumného šetření ověřil telefonicky s vedoucím příslušné terapeutické komunity.¹⁷⁷ Terapeutická komunita Němčice je tedy zařízením, které nejdéle ze všech terapeutických komunit zajišťuje, prostřednictvím mužské skupiny, bezpečné prostředí i pro muže. Toto prvenství jednoznačně nese také informaci, že již existuje dlouhodobá zkušenost s praxí mužské skupiny. Bez povšimnutí nelze nechat i to, že 8 terapeutických komunit, které se profilují především jako sociální služby, mají zkušenosti s tím, že nabízí psychoterapeutický prostor pro reflektování problémů mužů. Tento výsledek přináší fakt, že terapeutické komunity pro drogově závislé s mužskou skupinou zkušenost mají, některé i dlouhodobou. Tyto zkušenosti by mohly být zdrojem informací a inspirací i pro zařízení, organizace či jedince, jenž vnímají nutnost vytvářet a hledat prostor pro specifika mužů. Nejčastější časový údaj zařazení mužské skupiny v terapeutických komunitách je v rozmezí 6-7 let. Terapeutická komunita Kaleidoskop, která uvedla, že má mužskou skupinu zařazenou 3 roky, zařadila mužskou skupinu téměř shodně se založením komunity. I to by mohl být další signál toho, že mužské skupiny jsou již vnímané jako standardní součást programu.

Z dotázaných terapeutických komunit 3 však uvedly, že mužskou skupinu zařazenou nemají. Jako největší problém uvádí nedostatek mužského personálu. Krom absence mužů v týmu terapeutické komunity, se také v případě terapeutické komunity Renarkon objevuje fenomén vhodného kandidáta pro vedení mužské skupiny. Buď je v tom skrytý fakt, že terapeut muž není nebo se necítí být kompetentní anebo zkrátka nevidí v mužské skupině smysl a nechce se mu takovou aktivitu dělat. V dubnu 2013 jsem vystoupil na konferenci terapeutických komunit s příspěvkem věnovaným mužské skupině v terapeutické komunitě Podcestný Mlýn. Při diskusi po skončení příspěvku jsem se dozvěděl, že terapeutická komunita Nová ves, která v mém výzkumném šetření uvedla, že mužskou skupinu zařazenou nemá, aktuálně zavádí mužskou skupinu do programu.¹⁷⁸ Terapeutická komunita Renarkon také v dotazníku zřetelně uvádí, že chtějí mužské skupiny do programu zařadit, jen co přijmou vhodného pracovníka. Pouze terapeutická komunita Fénix z celého výzkumného souboru přiznává, že zatím neplánuje mužskou skupinu do programu zařadit a že *muži mají v době ženské skupiny pracovní blok a starají se především o mužské práce kolem domu a na zahradě.*¹⁷⁹ Tato situace se velmi podobá zkušenosti terapeutické komunity Podcestný Mlýn před rokem

¹⁷⁷ HULÍK, M. pers.com

¹⁷⁸ ADAMEČEK, D. pers.com.

¹⁷⁹ Zdroj: vlastní výzkumné šetření

2007. Dokonce i argument, že muži-klienti mají v terapeutické komunitě početní převahu, je shodný. Toto tvrzení je z mého pohledu překonané a mělo by být přezkoumáno. Kde se vzal ten argument, že když je někoho převaha, tak není potřeba se věnovat jeho specifickým? V terapeutické skupině Fénix tedy muži využívají prostor při společných skupinách. Ve své přednášce na konferenci terapeutických komunit jsem si dovilil napřímo vyjádřit názor, že pokud je na skupině jediná žena, tak tato skupina se nedá nazývat mužskou skupinou.¹⁸⁰ A tento argument jsem nezměnil ani po tomto výzkumném šetření. Naopak, opět zdůrazňuji genderovou citlivost k té případné ženě i k mužům, i kdyby jich byla převaha jakákoliv. Také je otázkou, zda-li na koedukované skupině je dostatečně zaručena i intimita pro mužská témata, respektive témata ženská.

Výzkumné šetření přináší i informace ohledně četnosti mužských skupin v programu terapeutických komunit. Zjistil jsem, že nejobvykleji probíhá pravidelně, jedenkrát do měsíce. V menším měřítku se objevují i komunity, které mají mužskou skupinu v programu intenzivněji jedenkrát za 14 dní. V jednom případě je mužská skupina zařazována do programu dle potřeb klientů. I toto zjištění přináší fenomény, které jsou důležité, pokud hovoříme o mužích. Vidím jako důležité se podělit o svou zkušenost a pohled. Z mé praxe mám nedobrou zkušenost s tím, když mužská skupina byla zařazována nepravidelně. Klienti přicházeli na tuto skupinu s nedůvěrou, nebyli motivováni, v žádném případě necítili bezpečí. I přesto, že mne jako terapeuta znali, tak prostor bez žen přinášel rizika. Klienti přicházeli s tím, že najednou cítili, že nemají ve skupině podporu a že se necítí bezpečně pouze s muži. S těmito konfrontacemi bylo možné velmi dobře terapeuticky pracovat z pozice tady a teď. Tím, že se ale skupina za měsíc neopakovala a byla až třeba za tři měsíce, tak se často opakovalo i toto téma „ne bezpečí“. Díky této zkušenosti však vynikly na povrch skutečné obavy klientů-mužů. Proto můžeme nyní nabízet to, že lze hledat podporu i u mužů. Díky tomuto poznání bylo více či méně vidět, že se muži cítí bezpečně, když je dodržována určitá struktura a že o ni stojí. Tento stav trval v terapeutické komunitě Podcestný Mlýn 5 let a přinesl mnoho mužských témat (viz příloha III), mnoho konfrontací a dokonce hodně uvědomění. Nepravidelnost však přinášela málo naděje, frustraci klientů, ale i mou z neustálého pocitu neukotvení. Teprve pravidelné zařazení mužské skupiny do programu přineslo pevnější půdu pod nohama mně jako terapeutovi, kde mohu nabízet

¹⁸⁰ KARÁSEK, D. *Mužská skupina v terapeutické komunitě Podcestný Mlýn aneb muži v krizi v mužské krizi*, s. 2.

mužům jasně vymezený intimnější prostor pro vytváření, hledání, vztahování se k vlastní mužské identitě. Pozitivní postoje klientů k této změně jsem zaznamenal nejen přímo v reflexích na mužských skupinách, ale i z dotazníků spokojenosti uživatelů služby, které klientům předkládám každý rok jakožto metodik programu. Tento dotazník se ptá na spokojenost s četností, užitečností a kvalitou programu terapeutické komunity. Tato část programu byla v letech 2010-2011 hodnocena klienty průměrnou, respektive lehce podprůměrnou známkou. V dotazníku v letech 2012 a 2013 byla ohodnocena velmi vysoko známkou téměř vynikající. Vzhledem k tomu, že v tento čas byla mužská skupina zařazena pravidelně, tak osobně příkládám pravidelnosti velký význam. Nicméně jiným způsobem se za klienty nemohu vyjadřovat, protože jsem neprovedl výzkum, který by se více ptal na tuto část programu samotných klientů. Důvody, proč terapeutická komunita Kaleidoskop a terapeutická komunita Němčice zařazují mužskou skupinu ještě častěji, z dotazníku přesně nevyplývají a mohu o nich diskutovat. Má interpretace směřuje k užšímu pohledu na specifika klientů-mužů ve jmenovaných terapeutických komunitách a jejich potřeby. V terapeutické komunitě Němčice *prosperují klienti relativně starší, kteří do jiných terapeutických komunit běžně nenastupují, s kariérou užívání drog přesahující 10 let a tomu odpovídajícími specifickými potřebami a problémy v oblasti tělesné, duševní i sociální.*¹⁸¹ Terapeutická komunita Kaleidoskop *je specializována na pomoc lidem starším 18 let, kteří trpí závažnou formou některé z poruch osobnosti, případně přidruženými psychickými obtížemi (např. úzkosti, deprese, zneužívání alkoholu a drog, poruchy příjmu potravy, sebepoškození, sebevražedné sklony, post-trauma, atd.).*¹⁸² Když si propojím tato fakta, vychází mi, že v terapeutické komunitě Němčice starší muži výrazněji potřebují intimnější prostor a tuto část programu využívají. Z dotazníku můžeme vyčíst, že se klienti připravují na práci v celé koedukované skupině a že mužskou skupinu využívají jako prostor, *kde klienti obvykle propojují aktuální témata ve skupině s osobní historií a který přináší možnost intenzivnějšího zpracování genderově citlivých témat*¹⁸³, kterých je dotazník od terapeutické komunity Němčice plný. V terapeutické komunitě Kaleidoskop, mne v dotazníku ohledně spojitosti se specifickou klientelou s poruchami

¹⁸¹ *Sananim, občanské sdružení.* Komu je TKN určena. [online]. [cit. 2014-01-29]. Dostupné na WWW: <http://www.sananim.cz/terapeuticka-komunita-nemcice-%28tkn%29/komu-je-tkn-urcena.html>

¹⁸² *Kaleidoskop, občanské sdružení.* Terapeutická komunita [online]. [cit. 2014-03-03]. Dostupné na WWW: <http://www.kaleidoskop-os.cz/tk.html>

¹⁸³ Zdroj: vlastní výzkumné šetření

osobnosti a častějším zařazením mužských skupin, výrazně ulpělo pojmenování klientů jako *kluků, kteří se pomocí zdravého mužského vzoru učí modelovat svou maskulinitu, využívat svou agresi a dokážou se bavit o sexualitě. Kluci využívají inspiraci ze společných mužských rozhovorů*¹⁸⁴ Oslovení *kluci*, namísto *muži* a potřeba konfrontace se zdravým mužským vzorem na straně jedné a potřeba intimnějšího mužského prostoru pro intenzivní zpracování na straně druhé, nabízí otázku, do jaké míry nám muži s poruchou osobnosti v terapeutické komunitě Kaleidoskop a muži v terapeutické komunitě Němčice, kteří toho mají „hodně za sebou“, náhodou nezrcadlí současný stav a potřeby mužů ve společnosti. Abych byl upřímný, vidím v intenzivnějším zařazení oddělené skupiny i riziko v tom, že klienti budou otevření pouze tam. A to není cíl terapie v terapeutické komunitě. Myslím, že jedenkrát za měsíc je zařazení dostatečné. Chci se ale vrátit k tomu, že moje výzkumné šetření má svoje limity a zjišťuje pouze základní informace a fenomény, které v tomto případě pouze diskutuji. Nechci také opomenout terapeutickou komunitu Krok, která má mužskou skupinu také zařazenou dlouho, 15 let, a v dotazníku uvádí, že mužskou skupinu provozuje dle potřeby klientů a terapeutického týmu. Jelikož v dalších odpovědích toho není uvedeno mnoho, mohu se pouze ptát, jaké jsou ty potřeby, jak často jsou ty potřeby nárokovány a jakým způsobem je tato skupina strukturovaná.

V další části výzkumného šetření získávám informace ohledně vedení mužských skupin. Zde se výsledky různě prolínají. Zjišťují způsob vedení mužské skupiny v různých aspektech. Jednoznačný fakt je, že téměř vždy je na skupině muž z řad personálu. Rozdíly jsou v tom, že v některých komunitách vede jeden terapeut skupinu stabilně, v některých se střídají spolupracovníci a v terapeutické komunitě Magdalena, jako jediní, jsou přítomni muži dva. Moje praxe patří k těm, že skupinu vedu sám a téměř vždy. Výhody vidím v možnosti lepší orientace klientů v prostředí, které nabízím a je vytvářen onen intimnější a důvěrnější prostor. Také je výhodou, že skupiny na sebe lépe navazují. Nevýhody mohou spočívat v nežádoucí výlučnosti směrem ke klientům i naopak. Vlastní zkušenosti mám s obtížným předáváním této části programu kolegům a izolací. Jako nejvíce vhodný spatřuji systém, který uvádí právě terapeutická komunita Magdalena. Spočívá v tom, že jeden terapeut vede skupinu stabilně, drží kontinuitu se skupinovým procesem a koterapeuti se střídají. Tento fakt velmi pravděpodobně eliminuje nejasnosti v týmu a také umožňuje zastupitelnost terapeuta,

¹⁸⁴ Zdroj: vlastní výzkumné šetření

který mužskou skupinu vede stabilně. Velice překvapivým výsledkem je, že občas či výjimečně mužskou skupinu vede žena. A tento fenomén dokonce není ojedinělý. Dle výzkumného šetření zjišťují, že se to týká poloviny terapeutických komunit, které mají mužskou skupinu zařazenou v programu. Jedním důvodem, který uvádí respondenti v dotazníku, je důvod provozní. Chtějí-li zachovat pravidelnost mužské skupiny, tak musí vést mužskou skupinu žena, jelikož provozně nelze zařídit, aby ten den byl přítomen muž. Tento výsledek může vypovídat o nedostatku finančních prostředků terapeutických komunit na zajištění co nejstandardnější a nejprofesionálnější péče, anebo že je zkrátka méně mužů v terapeutickém týmu. Otázky mám také ohledně dalšího důvodu a to, že klienti si vyloženě požádají o vedení skupiny ženou. Chtějí znát názor ženy, terapeutky na jimi diskutované téma.¹⁸⁵ Z odpovědi nelze vyčíst o jaký druh pohledu a na jaké téma se jedná. Jakým způsobem je tato situace ošetřena v kontextu mužské skupiny a její struktury? Nejde to učinit v jiném prostoru na jiné skupině v rámci programu? Podle jakých kritérií přijmout tento experiment a k čemu je tento experiment dobrý? Do jaké míry je to o strachu z mužského světa, o potřebě utěšit od ženy a od ženy něco brát? Yalom varuje před takzvanou zakřivenou léčbou neboli přenosovou léčbou, kdy klient očekává *náhlé prudké zlepšení stavu na základě kouzla vycházející z iluzorního přesvědčení o terapeutově moci*.¹⁸⁶ V terapeutické komunitě je mnoho jiných příležitostí, kdy se mohou klienti setkat s terapeutkou. Každopádně mě tento výsledek velmi zaujal a sám za sebe ho nazývám experimentem, který je v terapeutické komunitě možný a může pomáhat klientům objevovat nový kontext zkoumání vlastních problémů.¹⁸⁷ Pozitivum vidím také v tom, že zkušenost, která je zmíněna v mém dotazníkovém šetření, může obohatit metodický kontext mužských skupin. Přesto si myslím, že v ten okamžik, kdy mužská skupina ztrácí svého terapeuta-muže, který je nahrazen terapeutkou-ženou, to není mužská skupina. Spíš je mi blízké přirovnání k jiné části programu a to mimořádné komunitě. Situaci bych nazval mimořádnou skupinou mužů-klientů, bez žen-klientek, s potřebou konfrontace od terapeutky-ženy. Toto téma se vyskytuje i v jiné odpovědi, kdy respondent uvádí, že mužskou skupinu vede terapeut-muž, ale ne nutně vždy. Tento fenomén mě přivádí k otázce, do jaké míry je metodika vedení mužské skupiny v programech ukotvena a do jaké míry jsou v ní ukotveni samotní terapeuti.

¹⁸⁵ Zdroj: vlastní výzkumné šetření

¹⁸⁶ YALOM, I. D. *Chvála psychoterapie*, s. 106.

¹⁸⁷ Srov. ZINKER, J. *Tvůrčí proces v Gestalt terapii*, s. 141.

Výzkumné šetření přináší informace i o věku terapeutů-mužů. Spočítal jsem průměrný věk a vyšlo mi číslo 40. Domnívám se, že věk terapeuta ještě automaticky nepřináší kompetenci. Nicméně může hrát roli na mužské skupině. Biddulph uvádí, že *před čtyřicítkou se žádný muž ke zralosti ani nepřiblíží. K dojrání napomáhají zkušenosti, které vedou k uvědomění, že nejste všemocní a že se vaše sny docela dobře nemusejí splnit...*¹⁸⁸ Broža přidává, že osobní předpoklad pro práci terapeuta v terapeutické komunitě je, že by *měl mít určité zkušenosti, které nemusejí být vždy radostné.*¹⁸⁹ Bly apeluje na muže, aby *byli ochotni sestoupit do hlubin své psychiky a přijali její temné stránky včetně životadárné temnoty*¹⁹⁰ a zároveň stanovuje hranici, kdy tato duchovní práce může začít, na 35 let.¹⁹¹ Nevnímám toto jako dogma, nicméně výzkumné šetření ukázalo, že většina mužů terapeutů je starší než 35 let anebo se k té hranici blíží. Pro klienty-muže, kteří potkají terapeuty-muže na mužské skupině v terapeutické komunitě, to může přinést zprávu, že u drtivé většiny jejich terapeutů tato „práce“ již začala. V kombinaci se zjištěním, že minimálně polovina navštěvuje psychoterapeutický výcvik a většina se vzdělává na vysokých školách, to může být dobrá zpráva. Přesto by si měl terapeut, který vede mužskou skupinu být vědom toho, že existují dva základní způsoby vedení mužských skupin. A to je způsob horizontální a vertikální. Jára doporučuje používat vedení horizontální, kdy se terapeut nestává novým otcem, guruem či expertem na mužství. Kdy nehrozí takové nebezpečí, že klient bude nahrazovat introjekty staré, třeba získané od otce, introjekty novými od terapeuta, bez vlastního prožitku a uvědomění.¹⁹² V terapeutické komunitě White Light1, Fides a Krok se mohou klienti potkat s muži staršími 50 let. Jakým způsobem se odráží věk terapeutů ve způsobu vedení mužské skupiny, nevím. A jestli se daní terapeuti poznávají spíše v horizontálním či vertikálním vedení, by také mohlo být předmětem dalšího zkoumání. Dovolím si tvrdit, že mužské skupiny by se nikdy neměly stát „lekceci mužství či něčím podobným, kdy terapeut radí nezkušeným klientům, jak se to má dělat“. Mužská skupina v terapeutické komunitě je prostor psychoterapeutický.

Informace o vzdělání je poměrně jednoznačná a přináší nepřekvapující zjištění, že terapeuti, kteří vedou mužskou skupinu, se vzdělávají na vysokých školách

¹⁸⁸ BIDDULPH, S. *Kniha o mužství*, s. 252.

¹⁸⁹ BROŽA, J. Složení terapeutického týmu. In. *Terapeutická komunita pro drogově závislé II: česká praxe*, s. 195.

¹⁹⁰ BLY, R. *Železný Jan*, s. 19.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 72.

¹⁹² JÁRA, M. pers.com.

a prochází či prošli psychoterapeutickými výcviky. Ostatně odborně růst je praktická kompetence profesionálního sociálního pracovníka.¹⁹³ Kladu si otázku, jakým způsobem lze ještě navýšit kompetenci k vedení mužské skupiny. Z vlastní zkušenosti mohu doporučit seminář „Mužský faktor“, který je soustředěn na muže vyhledávající psychoterapii a je pořádán Institutem pro skupinovou terapii,¹⁹⁴ který je prostřednictvím Martina Járy propojen s Ligou otevřených mužů. Dokáži si představit, že ke zvýšení kompetence by přispěla vlastní sebezkušenost v odborně vedené mužské skupině. Tuto zkušenost nabízí také Liga otevřených mužů (viz kapitola 3.2.1). Další kompetence je možné zvyšovat četbou literatury od autorů, zabývajících se mužskou otázkou. Z některých těchto autorů čerpám v 1. kapitole této bakalářské práce. Kniha o mužství od Biddulpha je zatím v tomto směru nejaktuálnější a nejsouhrnnější.¹⁹⁵ Z dotazníku vyplývá, že tato literatura je v povědomí terapeutické komunity Sejřek, kde uvažují o propojení myšlenek Rohrových s praxí mužské skupiny.

Zajímavostí, kterou výzkumné šetření přináší je také výčet různých rolí, které respondenti v dotazníku uvedli. Role vyplývají z náplně práce, odborného zařazení a zaměření či interní role v týmu.¹⁹⁶ Otázka, kterou si pokládám je, jakou roli tito pracovníci hrají pro klienty-muže přímo na mužské skupině.

Když shrnu odpovědi respondentů ohledně pojetí mužské skupiny, vzniká nová definice: *Mužská skupina v terapeutických komunitách vznikla jako prostor pro sdílení specificky mužských témat, pro reflektování genderových specifík a odlišností, pro mužskou intimitu, pro přípravu citlivých témat k práci v koedukované skupině, pro formování a uvědomování mužské identity, prostor pro kultivaci mužského společenství v celé terapeutické komunitě a pro možnost setkání se zdravým mužským vzorem.* Když pohlédnu na výsledky týkající se přítomného zařazení mužské skupiny do programu, tak shledávám, že v podstatě definice zůstává. Spíše se už ale objevují zkušenosti, pozorování a v nevelké míře se vyskytují i postoje klientů k této části programu. Dozvídám se například, že mužská skupina relativně dobře funguje a muži o tento prostor stojí, že klienti čerpají inspiraci a ještě během pobytu v komunitě je pozorovatelné, že dochází ke změně jejich postojů a chování. Například agresivita využívají

¹⁹³ HAVRDOVÁ, Z. *Kompetence v praxi sociální práce*, s. 46.

¹⁹⁴ *Institut pro skupinovou terapii*. Semináře. [online]. [cit. 2014-01-29]. Dostupné na WWW: <http://www.instepweb.cz/seminare/>

¹⁹⁵ JÁRA, M. pers.com.

¹⁹⁶ Např. „Otec komunity“ je interní role, kterou uvádí terapeutická komunita Bílá Voda

víc jako energii k něčemu konstruktivnímu. Že si klient troufá na mužské skupině zbavit se svých obav a obran. Že klienti prosperují z gender teorií a že jim oddělené skupiny prospívají. Že muži mají v otázkách intimity rozdílné problémy než ženy a z nějakého důvodu je mají problém diskutovat v koedukované skupině. Že klienti mají možnost poznat mužské stereotypy a vybrat si jaký chtějí oni sami. Že muži nachází na mužské skupině podporu. Mohu tedy konstatovat, že výzkumné šetření přineslo zjištění, že již existuje žitá zkušenost s mužskou skupinou v terapeutických komunitách.

Krátce ke kvantitativně nejvýraznějšímu zjištění ohledně témat. Respondenti v největším měřítku uvedli jako důvod vzniku mužské skupiny, že chtěli vytvořit v terapeutické komunitě prostor pro specificky mužská témata. V další odpovědi, zjišťující informace o stávajícím pohledu, také respondenti nejčastěji uvádí, že mužská skupina má stále význam a to, jako prostor pro mužská témata. Některá mužská témata, která se týkají problematiky mužství v dnešní době, jsem nastínil v 1. kapitole v rámci teoretických východisek. V kapitole 3.2.1 jsem vyjmenoval témata mužské skupiny, kterou nabízí Liga otevřených mužů. Chtěl bych však v této diskusi využít i své praxe s vedením mužské skupiny v terapeutické komunitě Podcestný Mlýn a podělit se o své zkušenosti s tématy mužů na mužské skupině v terapeutické komunitě. Během své praxe jsem provedl vlastní přehled témat. Témata sbírám dál. Konkrétní výpis těchto témat, který je sebrán z mužských skupin mezi lety 2007-2012, uvádím v příloze (viz příloha III). Kategorie, které jsem shlukl, jsou: identita, obavy, agrese, vina, sexualita, podpora, hodnoty, muži spolu (intimita na skupině), stereotypy a introjekty, potřeby, vztahy se ženami (intimita), sebeúcta, kriminalita, role, otec a matka. Témata vznikají až na místě, v situaci tady a teď, nejsou nikdy dána dopředu. Respondenti v průběhu odpovědí na položky v dotazníku také zmiňují mužská témata, která se více či méně shodují se mnou zjištěnými. Nejčastěji v otázkách agrese, sexuality, intimity, identity, vztahů a otcovství či vztahu s otcem. Z dotazníku tedy jednoznačně vyplývá, že *mužská témata* byla a jsou vnímána jako jeden z pilířů mužské skupiny v terapeutické komunitě.

Další pilíře vidím v pravidelnosti, bezpečné struktuře, vyjasněných pravidlech v rámci celého programu terapeutické komunity, vstřícném nevertikálním vedení, pouze mužské přítomnosti a tudíž i možnosti zážitku této dynamiky a emoční korektivní zkušenosti pouze v mužském prostředí.

V odpovědích respondentů nezaznávají žádné problémy s konáním mužské skupiny v rámci terapeutické komunity. V terapeutické komunitě Podcestný Mlýn

a Fides Bílá Voda občas využívají gender skupiny k typickým činnostem. Z výsledků lze získat i potěšující informaci, že ve všech komunitách mají v programu zařazenou ženskou skupinu. Vyčetl jsem, že podobně jako na Podcestném Mlýně, probíhá informování o obsahu rozdělených skupin ve společné skupině. Také vyplývá, že mužská skupina je spíše obohacím a většinou klienti témata přináší do terapie ve společné skupině. Jestliže na klienta pohlížíme celostně, nelze vynechávat jeho mužskou identitu. Z informací, které výzkumné šetření přineslo, si dovoluji vyvodit závěr, že *intimnější prostor na mužské skupině vytváří ještě větší možnost otevřenosti, intenzivního náhledu na vlastní mužskou identitu a možnost uvědomění a změny*. Jestliže ohniskem terapeutického zaměření je osoba a její vztahy, nikoli symptomy¹⁹⁷ a na klienta v terapeutické komunitě pohlížíme celostně, nelze vynechávat jeho mužskou identitu. Jestliže Kalina tvrdí, že *důležitým aspektem genderově orientovaných skupin je strukturovat celost k opačnému pohlaví*,¹⁹⁸ pak já i díky výzkumnému šetření spatřuji, že *důležitějším aspektem mužské skupiny je strukturovat celost k vlastnímu pohlaví*.

¹⁹⁷ Srov. KALINA, K. *Psychoterapeutické systémy a jejich uplatnění v adiktologii*, s. 463.

¹⁹⁸ Srov. Tamtéž, s. 423.

Závěr

Hlavním významem předložené práce bylo zkoumat část programu v terapeutických komunitách, který se nazývá mužská skupina.

Ve vztahu k naplnění cílů práce bylo zjištěno, že mužská skupina je v programu terapeutických komunit skutečně přítomna a stává se standardní součástí těchto programů. Mohu tedy konstatovat, že tento fenomén skutečně existuje, vyvíjí se a mužské skupiny jsou v terapeutických komunitách zařazeny poměrně standardně. Terapeutické komunity se v pojetí posouvají od otázek a pochybností, zda mužskou skupinu zařadit, spíše k otázkám a diskusím jak jí zařazovat, pojímat a vylepšovat. Rozdíly v pojetí či organizaci mužské skupiny jsou dané autonomií jednotlivých terapeutických komunit a svědčí nejspíš o svobodě, kreativitě a jedinečnosti jednotlivých týmů v terapeutických komunitách.

V době, kdy hovoříme o nejistotě mužů, identifikujících se ve vývoji spíše se ženami, které je častěji vychovávají, vidím jako možný nadějný výsledek, že intimnější prostor na mužské skupině vytváří ještě větší možnost otevřenosti, intenzivního náhledu na vlastní mužskou identitu, možnost uvědomění a případné změny. Je patrné, že v terapeutických komunitách se odstupuje od vnímání mužské skupiny jako doplňku ke skupině ženské a že více či méně vědomě je vnímána důležitost věnovat se vztahu k vlastní mužské identitě. Mužská skupina tedy může nabízet strukturování celosti k vlastnímu pohlaví a hlavním pilířem je hledání a sdílení mužských témat s muži. Tato korektivní zkušenost v odděleném prostoru mužské skupiny je již vnímána spíše jako přínos nežli omezení či něco nežádoucího.

Přínos této bakalářské práce vidím jednoznačně v možnosti se inspirovat, jak na poli praktickém, tak akademickém. Nese mnoho témat a informací pro různé typy diskusí, které mohou být využity jak metodiky programů v terapeutických komunitách například pro začlenění mužské skupiny do programu či případnou obměnu, tak může být pomocnicí pro eventuelní vedení mužských skupin v jiných zařízeních sociálních služeb, ale i třeba podpůrných rozvojových mužských skupin. Předností je také, že přináší aktuální data, pojetí a obraz o mužských skupinách v terapeutických komunitách sdružených v sekci terapeutických komunit Asociace nestátních organizací a může být pro tuto sekci přehledem. Nemalý význam spatřuji i v tom, že teoretická východiska se věnují aktuálnímu pohlížení na problémy mužů v celé naší společnosti, což přináší

možnost hlubšího porozumění mužům, nejen klientům, mužům v terapeutických komunitách. Aktuálně přemýšlím nad velmi diskutovaným a těžce uchopitelným tématem mužské iniciace a pseudoiniace. Jestliže užívání drog může být substitucí opravdové iniciace, pak nás klienti terapeutických komunit, u kterých je toto jednání zjevné, mohou navést k potřebám eventuelně vedoucích k obnově tradice iniciace.

Zklamaní by mohli být ti, kteří by očekávali v mé práci návody. Tato práce není metodickou příručkou a také jí ani být neměla. Pokud někde v této práci metodické postupy či zkušenosti uvádím, slouží pouze k hlubšímu proniknutí do tématu. Informace, které bakalářská práce nabízí, přináší možnost volby.

Samozřejmě vnímám i mnoho dalších limitů. Limitem paradoxně může být i to, co uvádím jako přednost. A to je fakt, že jsem nahlížel na fenomén mužské skupiny ze širšího hlediska a tím může být práce zkreslující. Je téměř jisté, že jsem nevyčerpal téma plně. Je pravděpodobné, že mnoho úhlů pohledu, optik, rovin a možností, jak se na fenomén dívat jsem nevyužil. Terapeutická komunita, muži, skupinová terapie, stereotypy, vztahy, mužská spiritualita a další oblasti, kterých jsem se v práci dotknul, jsou samy o sobě velmi širokými tématy. Mužským tématům, která dle výsledků výzkumného šetření, jsou jedním z pilířů mužské skupiny, také mohl být dán daleko širší prostor. Vědomě málo jsem se věnoval jiným programům v terapeutické komunitě. Nevěnoval jsem se závislostem z medicínského pohledu. Nepřinesl jsem data o efektivitě terapie a o exaktnější dynamice mužské skupiny. Nekomparoval jsem mužská a ženská témata. Limitem je přirozeně dotazník, který přináší skutečně pouze základní fakta. Nemožnost doplňujících dotazů je svazující a může tedy i dojít k nepřesným interpretacím. Výzkumné šetření přineslo souhrn informací z pohledu terapeutů. Vnímám, že většinou je mužská skupina v programech terapeutických komunit zařazena spíše jako nabídka na neuvědomovanou poptávku. Aby se tato část programu mohla metodicky plně pojmout, je jednoznačně zapotřebí se zeptat samotných klientů. Jsem ale přesvědčen, že vždy je co napravovat, a to nejen ve studiu. Věřím, že i toto pojmenování nedostatků může být inspirací pro další případné práce.

Pro mě osobně proces psaní práce přinesl mnoho uvědomění, jak ve vztahu k sobě jako muži, tak v profesní rovině, kde jsem se i díky této práci odvážil vystoupit s tématem mužské skupiny v terapeutické komunitě Podcestný Mlýn na odborné konferenci terapeutických komunit. Jako terapeut jsem si na mužské skupině jistější a jako metodik programu, ve vztahu k mužské skupině, kompetentnější.

Seznam použitých zdrojů

1. ADAMEČEK, D. Odborný ředitel Advaita, o.s., personal communication, Liberec, 2013.
2. A.N.O. *Asociace nestátních organizací poskytujících adiktologické a sociální služby pro osoby ohrožené závislostním chováním*. Sekce terapeutických komunit: Organizační řád. [online] [cit. 2014-02-08]. Dostupné na WWW: <http://www.asociace.org/sekce-terapeuticky-komunit-clenske-organizace.html>
3. BENSON, N. C., LOON, B. V. *Psychoterapie*. Praha: Portál, 2005, 175 s. ISBN 80-736-7005-4.
4. BIDDULPH, S. *Kniha o mužství*. Praha: Portál, 2011, 278 s. ISBN 978-802-6200-123.
5. BÍLÁ, K. České školství patří ženám. In: *Liga otevřených mužů: Muži do škol* [online]. Praha, 2013 [cit. 2014-03-07]. Dostupné na WWW: <http://ilom.cz/novinky/info-servis/ceske-skolstvi-patri-zenam-2/>
6. BLY, Robert. *Železný Jan: kniha o mužích*. Praha: Argo, 1999, 278 s. ISBN 80-720-3086-8.
7. BROŽA, J. Složení terapeutického týmu. In. *Terapeutická komunita pro drogově závislé II.: česká praxe*. Praha: Magistrát hl. m. Prahy, 2007, s. 192-199. ISBN 978-80-254-3331-7.
8. *Český statistický úřad. Statistiky*. Gender: Genderové statistiky – úvod. [online]. Praha, 2010, poslední aktualizace 7. 2. 2014 [cit. 2014-03-07]. Dostupné na WWW: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/gender_uvod
9. *Český statistický úřad. Vydáváme*. Sebevraždy v České republice 2006-2010: Sebevraždy podle pohlaví [online]. Praha, 2010, poslední aktualizace 5. 12. 2011 [cit. 2014-03-07]. Dostupné na WWW: [http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/ED00352328/\\$File/401211k4.pdfapitol a/gender_uvod](http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/ED00352328/$File/401211k4.pdfapitol a/gender_uvod)
10. *Český statistický úřad. Vydáváme*. Zaostrěno na muže a ženy 2012: Obyvatelstvo a rodiny a domácnosti. Rozvody podle trvání délky manželství. [online]. Praha, 2013, poslední aktualizace 16. 1. 2013 [cit. 2014-03-07]. Dostupné na WWW: [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/F00036926F/\\$File/1413121109.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/F00036926F/$File/1413121109.pdf)

11. DEPARTMENT OF HEALTH AND HUMAN SERVICES, *Therapeutic Community Curriculum: Trainers Manual* [on-line]. Samsha News: Washington D.C.: Department of Health and Human Services, Substance Abuse and Mental Health Services Administration, Center for Substance Abuse Treatment, 2006. [cit. 2013-11-17]. Dostupné na WWW: http://162.99.3.213/products/manuals/tcc/pdf/trainer_complete.pdf
12. DRAPELA, V. J. *Přehled teorií osobnosti*. 6. vyd. Praha: Portál, 2011, 175 s. ISBN 978-802-6200-406.
13. ELDREDGE, J. *Srdce muže: divoké, nebezpečné, neomezené, volné*. Praha: Návrat domů, 2004, 179 s. ISBN 80-725-5096-9.
14. FROMM, E. *Umění milovat*. Prague: Nakladatelství Josefa Šimona, Simon and Simon Publishers, 1999, 125 s. ISBN 80-856-3726-X.
15. *Gay iniciativa*. Postoje společnosti k homosexualitě, homofobie. [online]. ČR: SOHO, 2009. [cit. 2013-11-06]. Dostupné na WWW: <http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=35>
16. HARTL, P.; HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000, 774 s. ISBN 80-717-8303-X.
17. HASMANOVÁ-MARHÁNKOVÁ, J. Matky samoživitelky a jejich situace v České republice: „Sandwichová generace“ – kombinování práce a péče o závislé členy rodiny (děti a seniory). In: *Gender Studies* [online]. Praha: Gender Studies, o.p.s., 2011. [cit. 2014-03-07]. Dostupné na WWW: http://www.genderstudies.cz/download/samozivitelky_sendwichova.pdf
18. HAVRDOVÁ, Z. *Kompetence v praxi sociální práce: metodická příručka pro učitele a supervizory v sociální práci*. Praha: Osmium, vydavatelství a nakladatelství, 1999, 167 s. ISBN 80-902-0818-5.
19. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008, 407 s. ISBN 978-80-7367-485-4.
20. HENDLOVÁ, T. Dynamika domácích prací z globálního hlediska. In *Gender, rovné příležitosti, výzkum* [online]. 2007, roč. 8, č. 1, s. 6 [cit. 2014-03-07]. Dostupné na WWW: http://www.genderonline.cz/uploads/ad1b30b411994a9657a37095e3c2d56b830f3fde_dynamika-domacich-praci.pdf

21. HEROUT, A. *Mužská skupina – první běh (byl) a druhý běh (bude)* [online blog]. Brno, 2013 [cit. 2014-03-07]. Dostupné na WWW: <http://www.herout.net/blog/2013/07/muzska-skupina-prvni-beh-a-druhy-beh/>
22. HULÍK, M. [online email]. Vedoucí terapeutické komunity Němčice, personal communication, 7. ledna 2014.
23. *Institut pro skupinovou terapii*. Semináře. [online]. [cit. 2014-01-29]. Dostupné na WWW: <http://www.instepweb.cz/seminare/>
24. JÁRA, M. Ředitel Institutu pro skupinovou terapii a Ligy otevřených mužů, personal communication, Praha, 2012 a 2013
25. JOHNOVÁ, M. *Zavádění standardů kvality sociálních služeb do praxe: průvodce poskytovatele* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2002 [cit. 2014-02-20]. 111 s. ISBN 80-865-5245-4. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/5964/pruvodce.pdf>
26. JUNG, C. G. *Člověk a duše*. Praha: Academia, 1995, 277 s. ISBN 80-200-0543-9
27. *Kaleidoskop, občanské sdružení: Terapeutická komunita* [online]. Praha [cit. 2014-03-03]. Dostupné z: <http://www.kaleidoskop-os.cz/tk.html>
28. KALINA, K. *Psychoterapeutické systémy a jejich uplatnění v adiktologii*. Praha: Grada, 2013, 527 s. ISBN 978-80-247-4361-5.
29. KALINA, K. *Terapeutická komunita: obecný model a jeho aplikace v léčbě závislostí*. Praha: Grada, 2008, 394 s. ISBN 978-802-4724-492.
30. KARÁSEK, D. *Mužská skupina v terapeutické komunitě Podcestný Mlýn aneb muži v krizi v mužské krizi*. Slavětín u Slavonic, 2012, 10 s. nepublikovaný rukopis.
31. KARSTEN, H. *Ženy - muži*. Praha: Portál, c2006, 183 s. ISBN 80-736-7145-X.
32. KASTOVÁ, V. *Krize a tvořivý přístup k ní: typy životních krizí, jejich dynamika a možnosti krizové intervence*. vyd. 2. Praha: Portál, 2010, 167 s. ISBN 978-807-3678-005.
33. KELLER, J. *Úvod do sociologie*. 4. rozšíř. vyd., dotisk. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, 204 s. ISBN 80-858-5025-7.
34. *Liga otevřených mužů*. Domů. [online]. Praha [cit. 2013-11-07]. Dostupné na WWW: <http://web.ilom.cz/home.html>
35. LIGA OTEVŘENÝCH MUŽŮ. *Mužská otázka*. Praha, 2011. 13 s. nepublikovaný rukopis.

36. *Liga otevřených mužů*. Mužská cesta. [online]. Praha, 2013. [cit. 2013-11-07]. Dostupné na WWW: http://web.ilom.cz/downloads/pozvanka_muzska_cesta_2014.pdf
37. *Liga otevřených mužů*. LiM - Litomyšlská mužská skupina. [online]. Praha, 2012 [cit. 2013-11-07]. Dostupné na WWW: <http://web.ilom.cz/programy/muim-mum/akce/482-lim-litomylska-muzska-skupina.html>
38. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, 379 s. ISBN 80-717-8548-2.
39. MATOUŠEK, O. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. vyd. 2. Praha: Portál, 2010, 351 s. ISBN 978-807-3678-180.
40. *Ministerstvo práce a sociálních věcí*. Integrovaný portál Ministerstva práce a sociálních věcí: Registr poskytovatelů sociálních služeb [online]. Praha, 2010 [cit. 2014-03-04]. Dostupné na WWW: http://iregistr.mpsv.cz/socreg/detail_sluzby.do?736c=4a4247f3bb50302a&SUBSESSION_ID=1393192823531_4
41. NAKONEČNÝ, M. *Základy psychologie*. Praha: Academia, 2004, 590 s. ISBN 80-200-1290-7.
42. NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 1999, 287 s. ISBN 80-200-0690-7.
43. NECHANSKÁ, B. *Péče o pacienty užívající psychoaktivní látky (alkohol a jiné drogy) hospitalizované v psychiatrických lůžkových zařízeních ČR v roce 2012*. [online] Praha: ÚZIS, 2013. [cit. 2014-02-08]. Dostupné na WWW: <http://www.uzis.cz/rychle-informace/pece-pacienty-uzivajici-psychoaktivni-latky-alkohol-jine-drogy-hospitalizovane-psychiatrickych-luzko>
44. NEVŠÍMAL P. Terapeutické programy: skupinová terapie In. *Terapeutická komunita pro drogově závislé II.: česká praxe*. Praha: Magistrát hl. m. Prahy, 2007, s. 108-116. ISBN 978-80-254-3331-7.
45. OPĚLA, R. *Mužské skupiny*. [online]. © 2007 Ing. Richard Opěla, Ostrava [cit. 2013-11-07]. Dostupné na WWW: <http://www.systemika.info/MUZSK/muzsk1.htm>
46. *Poradna Praha*. Mužská skupina. [online]. Praha [cit. 2013-11-07]. Dostupné na WWW: <http://www.poradna-praha.cz/muzska-skupina/>
47. POWIESNÍKOVÁ, M. Mužská skupina našla své místo ve skupinové práci v Domě pod svahem. In: *Armáda spásy: Dům pod svahem* [online]. Havířov, 2013. [cit.

- 2014-03-03]. Dostupné na WWW: <http://www.armadaspasy.cz/havirov/dum-pod-svahem/muzska-skupina-nasla-sve-misto-ve-skupinove-praci-v-dome-pod-svahem>
48. ROHR, R., MARTOS, J. *Stát se moudrým mužem: úvahy o mužské spiritualitě*. Brno: Cesta, 2007, 168 s. ISBN 978-80-7295-097-3.
49. *Sananim o. s.* Komu je TKN určena. [online]. Praha, 2007. [cit. 2014-01-29]. Dostupné na WWW: <http://www.sananim.cz/terapeuticka-komunita-nemcice-%28tkn%29/komu-je-tnk-urcena.html>
50. SNYDER, G. *Beatnici v Praze: [Ginsberg, Ferlinghetti, Snyder]*. Praha: Argo, 2001, 51 s. ISBN 80-720-3330-1.
51. STEPHENSON, B. *Co dělá z chlapců muže: duchovní přechodové rituály ve věku nevíšmavosti*. Praha: DharmaGaia, 2012, 349 s. ISBN 978-80-7436-019-0.
52. ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. 2. nezměn. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, 175 s. ISBN 80-244-0629-2.
53. TERAPEUTICKÁ KOMUNITA PODCESTNÝ MLÝN. *Operační manuál-procesní standardy*. Kostelní Vydří, 2014. 49 s. Interní dokument.
54. TERAPEUTICKÁ KOMUNITA PODCESTNÝ MLÝN. *Operační manuál-standardy kvality*. Kostelní Vydří, 2014. 11 s. Interní dokument.
55. TERAPEUTICKÁ KOMUNITA PODCESTNÝ MLÝN. *Žurnální kniha*. Kostelní Vydří, 2012. Interní dokument.
56. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese. Variabilita a patologie lidské psychiky*. Praha: Portál, 1999, 444 s. ISBN 80-717-8214-9.
57. VOBOŘIL, J. Gender – ženy jako specifická skupina. In KALINA, K. a kol. *Drogy a drogové závislosti 2: mezioborový přístup*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003, s. 238-243. ISBN 80-86734-05-61.
58. VYBÍRAL, Z., ROUBAL, J. *Současná psychoterapie*. Praha: Portál, 2010, 743 s. ISBN 978-807-3676-827.
59. VYBÍRAL, M. *Jsem blázen, když navštěvuji mužskou skupinu*. [online]. Praha, 2009. [cit. 2013-11-07]. Dostupné na WWW: <http://web.ilom.cz/programy/mui-mum/tematicke-lanky/61-muska-temata/152-jsem-blazen-kdy-chodim-na-muskou-skupinu.html>
60. YALOM, I.D. *Chvála psychoterapie: otevřený dopis nové generaci psychoterapeutů a jejich pacientů*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2004, 244 s. ISBN 80-717-8894-5.

61. YALOM, I.D. *Teorie a praxe skupinové psychoterapie*. vyd. 2. Praha: Portál, 2007, 648 s. ISBN 978-807-3673-048.
62. *Ulom. Ústeckoorlická liga otevřených mužů*. O nás. [online]. Ústí nad Orlicí, 2012. [cit. 2014-02-10]. Dostupné na WWW: <http://ulom.webnode.cz/o-nas/>
63. ZINKER, J. C. *Tvůrčí proces v Gestalt terapii*. Brno: ERA, 2004, 235 s. ISBN 80-865-1793-4.

Seznam příloh:

I Přehledová tabulka výsledků (položky 1-4)

II Doslovný přepis odpovědí respondentů (položky 5-7)

III Vlastní přehled mužských témat sebraných na mužské skupině

Přílohy

I Přehledová tabulka výsledků (položky 1-4)

Položky	1	2	3	4
TK				
Sejrek	ANO	6-7 let	1xměsíčně	Muž, 37 let, sociální pracovník, adiktolog, výcviky (skupinový, rodinný)
Němčice	ANO	Od nepaměti -1996	1x14 dní	Všichni terapeuti vyjma pracovních, většinou muž, ale ne nutně vždy, věkem 28 – 45, vzdělání VŠ plus výcvik (případně ve výcviku)
Nová Ves	NE			
Fides	ANO	7 let	1xměsíčně	Muž, 53 let, otec komunity, psychiatr, ředitel PL, primář,PT výcvik SUR, supervizor, lektor, AT atestace Občas skupinu vede žena
Fénix	NE			
White Light1	ANO	Od 2001	1xměsíčně	Zpravidla ji vede muž, VŠ, věk 33 – 50 Nevede ji pouze jeden pracovník týmu, ale pracovník, který má zrovna službu. Výjimečně vede skupinu žena – stalo se několikrát, že o to klienti požádali, když chtěli slyšet názor ženy na jimi diskutované téma.
Magdaléna	ANO	Déle než 5 let	1xměsíčně	2 muži, jeden stabilně + další kolega na službě, věk okolo 30- 40 let
Krok	ANO	Od vzniku TK-1998	Dle potřeb klientů a. týmu	Muž, hlavní terapeut, 55 let, Bc.
Renarkon	NE			
Kaleidoskop	ANO	3 roky	1x14 dní	Snažíme se o to, aby ji vedl muž, což se tak z 95% daří. Vzhledem k tomu, že jde o pravidelnou součást programu a jako terapeuti máme nepravidelný rozvrh (každý týden jinak), tak je téměř pokaždé někdo jiný (jsme tu 3 muži 33, 35 a 40 let, 2x VŠ FF UK psychologie a PVPSS sociální práce a 1T nedodělaná teologie)

Zdroj: vlastní výzkumné šetření

Podcestrný Mlýn	ANO	7let - (2007)	1xměsíčně	Muž, 35 let, PT výcviky-dramaterapie, skupinová terapie, VŠ-sociální práce(rok ukončení 2014) Skupinu vede stabilně od vzniku doposud

Zdroj: vlastní pozorování

II Doslovný přepis odpovědí respondentů (položky 5-7)

V TK Sejrek bylo důvodem zařazení mužské skupiny do programu zjištění, že *samotná ženská skupina nefunguje, funguje až v souběhu s mužskou skupinou. Také péče o a kultivace mužského společenství se jevila jako důležitá. Také specificky mužská témata, jako brachiální agresivita v páru, problémy s identitou, atd.*

Důvodem pro zachování této skupiny je fakt, že *relativně dobře funguje a muži o tento prostor stojí.*

V položce jiné je uvedeno, že *uvažují o propojení s myšlenkami Richarda Rohra (rituály, mužská spiritualita).*

V TK Němčice uvádí, že důvod zařazení mužské skupiny do programu byl a je stejný.

V položce 5 je tedy uvedeno, že *je to už dávno, současně se zavedením ženských skupin a důvody byly zřejmě stejné, jako v následujícím bodě.*

Důvodem pro zachování mužské skupiny je: *příprava některých „genderově citlivých“ témat na práci v celé skupině, možnost intenzivnějšího zpracování, neboť na ně je skupina tematicky zaměřená a téma dává obsah. Na některá témata si někdy klient snáz (aspoň zpočátku) troufne na mužské skupině (stud před ženami, strach z odsouzení nebo výsměchu, obavy, že sdělení může být pro přítomné ženy zraňující, např. z důvodu jejich sex. traumatizace v minulosti, apod.). O obsahu skupiny se stručně referuje druhý den na ranní komunitě. Témata vycházejí ze skupiny (málokdy je přímo vnáší terapeut). Obvykle propojují aktuální témata ve skupině s osobní historií klientů, případně s představami do budoucna.*

V položce jiné jsou uvedena témata mužské skupiny. *Objevují se např.*

- *muž a jeho role v partnerském vztahu, v rodině*
- *otcovství*
- *sex, sex a drogy, bezpečný sex, sex a pohlavně přenosné nemoci, sexuální uspokojení, strach ze selhání, odmítání sexu, sex a láska, sex a výkon, intimita*

- navazování kontaktů s potenciálními sexuálními partnery (jak efektivně sbalit ženskou, jaké jsou k tomu příležitosti pro abstinujícího muže v léčbě a hlavně po ní, zda mám co nabídnout, čím mohu být atraktivní, jak v tomto ohledu posílit své sebevědomí, atd.)
- sexuální disfunkce a aberace
- promiskuita, nevěra
- homosexualita (vč. ve skupině, ve vězení), nejasnosti v sex. orientaci
- sexuální zneužívání a násilí (v roli pachatele a oběti)
- mužská pospolitost v komunitě i mimo
- mužské koníčky
- hygiena, péče o vzhled
- mužská rivalita ve skupině
- sexuální a partnerské vztahy v komunitě (anebo jejich prevence)
- chování k ženám a ze strany žen v komunitě i mimo (včetně flirtování, manipulací, soupeření, agrese, apod.)

V TK Fides byly ženské skupiny zavedeny díky rostoucímu počtu žen v programu a díky potřebám řešit jejich specifické problémy, o kterých nebyly schopny před muži mluvit. Hned od začátku byli i skupiny mužské a ukazují se stejně potřebné jako ženské.

Důvod k zachování této skupiny je fakt, že *gender teorie uznávají, klienti z nich prosperují, většinu témat pak přenesou i do smíšených skupin, je to pro ně pak snadnější.*

V položce jiné je uvedeno, že... *považujeme to za naprostou samozřejmost. Občas děláme i to, že se při skupinách věnujeme nějakým typickým gender činnostem. Třeba já s holkama zavařuju a kluci dělají něco v dílně a při tom probíráme ženské a mužské věci. To mají klienti taky hodně rádi a kotví to role, které bývají prohozené. Víš, jak to je*
 - *holky by nejraději kácely stromy a kluci si dávají pleťové masky. Chvála s Trapkovou mají pravdu.*

V TK White Light1 důvodem zařazení byly rozdílné problémy v otázkách intimity, jimiž se v terapeutické komunitě zabírají muži respektive ženy, a jež z nějakého důvodu mají problém diskutovat v koedukované skupině. Nezřídka je však téma v souhrnu (tj. anonymně, hlavní výstupy – témata či otázky - ze skupiny) následně vráceno k diskusi celé skupině.

Důvodem toho, že mužskou skupinu stále mají je fakt, že *stále platí rozdílné problémy v otázkách intimity, jimiž se v TK zaobírají muži respektive ženy, a jež z nějakého důvodu mají problém diskutovat v koedukované skupině.*

V položce jiné je uvedeno, že *tzv. dělené skupiny se nám při práci s klienty osvědčily, pomáhají nám otevírat témata intimity mužů a žen v léčbě v TK.*

TK Magdaléna uvádí, že *smyslem bylo vytvořit prostor pro větší intimitu při hovoření o mužských tématech a že tento důvod stále trvá*

TK Krok uvádí, že zařazení mužské skupiny do programu TK, *přirozeně vyplývá z intenzivní terapeutické práce.*

V TK Kaleidoskop bylo důvodem pro zařazení, že *chtěli vytvořit specifický prostor pro muže i ženy. Místo a čas, kde budou mít možnost více nahlédnout do specifik svého genderu. Nabídnout čas, témata a otázky, které jim napomohou prozkoumávat své gender. Prostor, který jim pomůže se zamýšlet, zorientovat ve své genderové identitě, agresivitě, sexualitě apod. a více uvědomovaně je přijímat a nakládat s nima. Prostor, kde prostřednictvím zdravého (s vědomím limitů, které máme) mužského vzoru v osobě terapeuta budou moci modelovat svou maskulinitu.*

Důvodem pro to, že mužská skupina v programu zůstává je skutečnost, že *to má význam. Některým klukům se daří využívat svou agresi/energii víc konstruktivně (cvičí, vyrobí něco atp.). Kluci čerpají inspiraci ze společných mužských rozhovorů. Dokážou se bavit o sexualitě i jinak, než že jen machrujou. Dokážou se víc povzbudit, ale i zdravěji hecovat.*

V TK Nová Ves nemají mužskou zařazenou do programu protože *nenášli prostor v programu a nebyl muž z řad terapeutů, který by ji byl ochoten dělat.* Avšak v položce jiné uvádí, že *na poslední týmové konferenci 10.10 2012 se vážně bavili o tom, že bychom tuto skupinu do programu zařadili, protože se nám stále více jeví být významnou a důležitou. Taky se nám tým více ochlapil.*

V TK Fénix zdůvodňují absenci mužské skupiny v programu takto. *Jsme komunitou s kapacitou 26 klientů, muži mají v komunitě značnou početní převahu.*

Naše podmínky (personálně, časově) zatím neumožňují věnovat se mužům na k tomu určených skupinách. Dali jsme v tomto ohledu přednost ženám a realizujeme ženské skupiny, především z důvodu výše jmenovaného – početní převaha mužů. Muži si tedy pro sebe nacházejí prostor při společných skupinách. V minulosti jsme uvažovali

i o mužských skupinách, ale nyní to nemáme na pořadu dne. Muži mají v době ženské skupiny pracovní blok a starají se především o mužské práce kolem domu a na zahradě.

V TK Renarkon uvádí, že mužskou skupinu také nemají. *Důvod je nedostatek mužského personálu a myslíme si, že mužské/ženské skupiny by měl vést muž/žena a jelikož jsme dlouhodobě hledali vhodného kandidáta, tyto skupiny jsme dočasně vypustili. Určitě je chceme znovu zařadit do programu, přijali jsme nového kolegu a chceme skupiny zařadit do programu. Cíle by měla být zejména podpora mužské identity, postavené na zdravých hodnotách, prostor pro sdílení intimních záležitostí a podpora odpovědného otcovství.*

III Vlastní přehled témat sebraných na mužské skupině

Identita- Jak se mám jako muž; Jaký chci být muž; Co to znamená být muž; Jak se vnímám jako muž; Co prožívám jako muž; Co znamená být chlap; Jak sami sebe vnímáme jako muže.

Obavy – Navazování vztahu; když jsem čistej; Obavy ze selhání se ženou; Strach z mámy i partnerky; Strach z otce; Smutek a strach - ve vztahu k ženám; Strach ze vztahu; Mám strach, že když dám ženě hranici, tak o ni přijdu.

Agrese – Ženám jsem provedl mnoho zlého, Mám vztek, ona se se mnou nebaví; Násilí ve vztahu – psych. nátlak, manipulace od žen vs. fyz. agrese od mužů; Jak můžu ventilovat svou agresi – jaké jsou možnosti v TK – je boxovací pytel jedinou mou možností; Nadřazenost nad ženami jsem dával najevo násilím; Hněv na otce; Vztek na ženy = vztek na sebe; Nenávist k ženám; Sebedestrukce; Agrese vůči sobě; Když jsem citlivý k ženě; tak jsem zranitelný – výhodnější je maska drsoně.

Vina – Cítím vinu, co jsem provedl rodičům, zároveň nemám peníze na to, abych jim mohl pomoci, musím je proto poslouchat a cítím se jak malej kluk; Vina za opuštění rodiny; Nejsem dobrej otec, nestarám se o dceru.

Sexualita –Prostituce; Sex na drogách; Sex a vztah; Sex bez drog;Co jsme hledali v botelu; Jak uspokojit ženu; Chybí nám sex; Přišlo jaro.

Podpora – Podpora od mužů; Ocenění od mužů; Dáváme si naději; Bez podpory žen v TK si to ani neumím představit; Jsem na všechno sám.

Hodnoty- Svoboda; Odpovědnost; Zdraví; Láska; Odvaha; Vzhled; Péče o sebe (sport, posilování, učím se říkat ne).

Muži spolu (mužská skupina) – Jak to spolu muži máme, co si říkáme a neříkáme; Konflikty mezi námi muži; Před muži se dokážu lépe vyjádřit; Je pro mě těžké sdílet citlivé věci před muži; Držme pospolu hej, jak to chápeme; Pláč před muži.

Stereotypy a Introjekty -Měl bych mámě dávat víc; Nejlepší je nezamilovat se; Chci pít pivo – to je slapské; úkol: Zahrajte svět žen – stereotypy; Předsudky vůči ženám a naopak, co máme s nimi společného. Co by muž měl -zde chci podotknout, že jednou za čas společně s klienty zapisujeme tyto mělbychy, po té když je čteme takto pohromadě, klienti většinou cítí obrovský nárok a úzkost. Pokračujeme tedy v tom co chtějí oni sami, čili je to prostor, pro uvědomění svých limitů, pro hledání své definice muže a svých potřeb. Takže, muž by měl/musí dle klientů, mužů: (mít humor, být otevřený, být oporou, vědět, co chce, umět jednat, být zásadový, učit se z vlastních chyb, být sám sebou, dokázat se rozhodnout, mít ženu a děti, mít dům, zázemí, postarat se nejenom o sebe, být spravedlivý, respektovat druhé, být cílevědomý, prožít lásku, říkat, co si myslí, přiznat svoje chyby, umět se postarat o rodinu, umět si říct o pomoc, stát na vlastních nohách, být zodpovědný, umět vařit, být svůj, být zdravě agresivní, být vtipný, umět plánovat a být si jistý, zaujmout ženu, stát si za svým názorem – vždy a všude, dokázat být sám, starat se, vydělávat, nebát se, umět bojovat, umět pracovat se svou agresí), Co by muž neměl (bát se, vyhýbat se řešení, lhát si a lhát okolí, nechávat se manipulovat, vysrat se na povinnosti, krást, brát podpurné látky, bít ženu, utrácet za blbosti, slibovat, co neumí splnit, upřednostňovat jiné před sebou a svými potřebami, klamat, dlouho bydlet u maminky, zraňovat, žít z cizího, nedokázat ustoupit, nechat si srát na hlavu, řešit problémy chlastem, fetem, o sebe přestat pečovat, být ve vztahu s více ženami, utíkat, podvádět, být zbabělý, dlouze nakupovat, být sám, soudit).

Potřeby - Co muž potřebuje (hrát si, vztahy, peníze, zázemí, podporu, ženu, sex, sportovat, práci, ocenění, lásku, svobodu, péči, něhu, být dobrým otcem, prostor na chyby, klid, pochopení, rodinu, svůj dům a auto, zdraví, motivaci, mít směr, být spokojený, vědět, co potřebuje, občas nakopnout, pokoru, něco znamenat a někdo být, úspěch, muže, něco umět, cíl, souznění v posteli, se vyblbnout, být potřebný, zábavu, sex, maso, pochopení, respekt, mužskou podporu, sebevědomí, uplatnění, mít pro co žít a pro koho žít, peníze, ženskou, vlastní názor potřebuji se separovat od mámy, potřebuji otce).

Vztahy muži – ženy - Kdo má mít ve vztahu kormidlo; Jak být ve vztahu svobodný; Pokřivenost vztahů v drogovém prostředí- kdo je oběť, kdo agresor; Žárlím na druhého

muže ve skupině, protože klientka se k němu má víc; Převaha žen v komunitě i v životě; Gentlemanství v TK; Holky mě chtějí jen jako kamaráda; Navazování vztahů s exklientkami po absolventské komunitě – boj o exklientku – vztahový trojúhelník; Chybí mi ženská; Jsem zamilovanej do klientky; Převaha nás mužů v TK, Jak se cítíme a co prožíváme se ženami v TK; Pochyby ve vztazích; Chování k ženám – vlídnost funguje; Co od ženy očekáváme; Chybí mi žena jako přinašeč podpory a péče.

Sebeúcta - Neumím odmítnout, když mě žena o něco žádá; V čem jsme srabi; Podceňuji se – jsem neschopný, neumím se prosadit, jsem nedoceněný; Potřebuju ukázat své expřítelkyni, že jsem v pohodě; Když mám odpovědnost, cítím se dobře; Když mi jde práce od ruky cítím se spokojeně jako muž, jinak se vnímám spíš jako kluk; Křivda; Stud; Byl jsem zneužitý.

Kriminalita, Prostituce, Krádeže - Vlastní prostituce; Kriminál; Dívky, které berou drogy => co jsme byli muži schopni na drogách dělat ženám, dětem, rodině, přátelům sobě –(sdělují ten konkrétní čin – před ženami by to bylo těžké).

Role - Otec, manžel, syn- Otec – vzor – nepoznaný; Nevěřím si jako otec; Selhávám jako otec; Role- otec, manžel; Po komunitě se hned ožením.

Vztahy- otec, matka - Matka mi říká, co mám dělat, táta mě podporuje; Léčím se jen kvůli rodičům; Lovec = děvkař = otec.

Jiné: Společné koupání u splavu => vnímání vlastních těl, stud, nespokojenost; Nikdy nenaplním nároky okolí, mám z toho chuť; Sny; Touhy; Sportovní soutěže.

Abstrakt

KARÁSEK, D. *Fenomén mužské skupiny v programu terapeutické komunity*. České Budějovice, 2014. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce.

Vedoucí práce Mgr. Markéta Elichová Ph.D.

Klíčová slova: absence otce, genderový přístup, krize maskulinity, mužská identita, mužská skupina, mužská témata, Podcestný Mlýn, terapeutická komunita, užívání drog.

Hlavním významem předložené práce je věnovat se části programu v terapeutických komunitách pro drogově závislé, který se nazývá mužská skupina. Práce přináší fakta a pohledy na současný stav mužů ve společnosti, vývojové problémy mužů a mužská témata. Popisuje genderovou otázku v oblasti duševních poruch a užívání drog. Informuje o vzniku a zkušenostech z vedení mužských skupin ve světě i v České republice, především Ligy otevřených mužů a terapeutické komunity Podcestný Mlýn. Součástí práce je výzkumné šetření, jehož cílem je zmapovat výskyt a pojetí mužských skupin v programu terapeutických komunit sdružených v Sekci terapeutických komunit Asociace nestátních organizací.

Abstract

KARÁSEK, D. *Phenomenon of Men's Therapy Group in Therapeutic Community*. České Budějovice, 2014. Bachelor thesis. University of South Bohemia. Faculty of Theology. Department of Ethics, Psychology and Charity Work.

Thesis mentor: Mgr. Markéta Elichová Ph.D.

Key words: absence of a father, gender approach, masculinity crisis, male identity, men's group, men's themes, Podcestný Mlýn, therapeutic community, drug abuse.

The major aim of this thesis is to focus on the part of a program of therapeutic communities for drug abusers called "the men's groups." The thesis is bringing the facts and the views at the present position of men in society, developmental problems of men and male themes. It describes the gender issue in the field of mental disorders and drug abuse. It informs about the origin and experiences in running of the men's groups in the world as well as in the Czech Republic especially the League of Outspoken Men and Therapeutic Community Podcestný Mlýn. The constituent of this thesis is the search with an aim to map the presence and the approach of men's groups in the programs of therapeutic communities united in the Section of therapeutic communities of Association of Non-Governmental Organizations.